UNIVERSITI TEKNOLOGI MARA
(KELANTAN)

TRANSKRIP WAWANCARA BERSAMA
ENCIK MOHD ZAINUDIN BIN ISMAIL
PELUKIS KOMIK DAN BATIK

OLEH:

ADYPUTRA SYAH IYMAN BIN ROSLAN	2022762383
MISBAHULFALAH BIN HARUN	2022942933

PROJEK INI DIMAJUKAN KEPADA
FAKULTI PENGURUSAN MAKLUMAT CAWANGAN KELANTAN
BAGI MEMENUHI KEPERLUAN KURSUS
IMR 604 – PENDOKUMENTASIAN SEJARAH LISAN
SEMESTER 05 (MAC 2023 – JULAI 2023)

TRANSKRIP WAWANCARA BERSAMA
ENCIK MOHD ZAINUDIN BIN ISMAIL
PELUKIS KOMIK DAN BATIK

OLEH:

ADYPUTRA SYAH IYMAN BIN ROSLAN	2022762383
MISBAHULFALAH BIN HARUN	2022942933

PROJEK INI DIMAJUKAN KEPADA
FAKULTI PENGURUSAN MAKLUMAT CAWANGAN KELANTAN
BAGI MEMENUHI KEPERLUAN KURSUS
IMR 604 – PENDOKUMENTASIAN SEJARAH LISAN
SEMESTER 05 (MAC 2023 – JULAI 2023)

PENGHARGAAN

PENGHARGAAN

Syukur Alhamdulillah kehadrat Ilahi kerana dengan limpah kurniaNya dapat kami menyempurnakan tugasan bagi kod IMR604 PENDOKUMENTASIAN SEJARAH LISAN ini dengan jayanya. Di kesempatan ini, kami ingin mengucapkan jutaan terima kasih yang tidak terhingga kepada Puan Nurulannisa Binti Abdullah, selaku pensyarah kami kerana telah meletakkan sepenuh kepercayaan beliau kepada kami untuk melaksanakan tugasan yang diberikan dan tidak berputus-asa untuk memberi tunjuk ajar kepada kami sepanjang menyempurnakan tugasan yang diberikan.

Selain itu, kami turut berterima kasih kepada Encik Mohd Zainudin Bin Ismail atau dikenali sebagai Cekeding kerana sudi meluangkan masa dan memberi kerjasama yang sangat baik sepanjang tempoh temubual ini dijalankan. Kami berasa sangat bertuah kerana tokoh yang dipilih sangat baik hati dan mudah didekati.

Sekian, Terima Kasih

ABSTRAK

ABSTRAK

Abstrak: *Temubual ini adalah antara tokoh iaitu Encik Mohd Zainudin Ismail atau Cekeding dan dua pelajar iaitu Adyputra Syah Iyman Bin Roslan dan Misbahulfalah Bin Harun untuk subjek IMR604 iaitu Pendokumentasian Sejarah Lisan. Beliau merupakan salah seorang tokoh Penggiat Seni Lukisan Komik dan Batik. Sejarah lisan adalah satu kaedah yang penting dalam merakam peristiwa lampau yang pernah ditempuhi oleh seseorang itu. Kajian ini menceritakan tentang latar belakang dan sejarah hidup Cekeding atau nama sebenar beliau Mohd Zainudin Ismail sebagai salah seorang penggiat seni lukisan komik dan batik. Beliau merupakan anak jati negeri jelapang padi iaitu Kedah Darul Aman. Beliau mendapat Pendidikan di Sekolah Menengah Tajar, Alor Setar. Beliau juga telah berkecimpung dalam dunia lukisan ini sejak tahun 1993 sehingga sekarang dan masih lagi bergiat aktif. Senarai soalan juga telah disediakan untuk ditanyakan kepada tokoh veteran. Kajian sejarah lisan ini diharapkan dapat membantu orang lain mengenali dan menghargai penggiat seni tanah air kita.*

Kata kunci: *Sejarah Lisan, Cekeding, Temubual, Penggiat Seni, Tokoh Veteren*

ABSTRACT

Abstract: *This interview is between a figure named Mr. Mohd Zainudin Ismail, also known as Cekeding, and two students, Adyputra Syah Iyman Bin Roslan and Misbahulfalah Bin Harun, for the subject IMR604, which is Oral History Documentation. He is one of the figures in the field of Comic Art and Batik. Oral history is an important method of recording past events experienced by an individual. This study narrates the background and life history of Cekeding, or his real name Mohd Zainudin Ismail, as a practitioner of comic art and batik. He is a native of Kedah Darul Aman, a state known as the "Rice Bowl of Malaysia." He received his education at Tajar Secondary School in Alor Setar. He has been involved in the world of art since 1993 and is still actively engaged. A list of questions has also been prepared to be asked to the veteran figure. This oral history study is expected to help others recognize and appreciate our country's art practitioners.*

Keywords: *Oral History, Cekeding, Interview, Art Practitioner, Veteran Figure*

ISI KANDUNGAN

ISI KANDUNGAN

TAJUK	MUKA SURAT
Penghargaan……………………………………………………	i
Abstrak……………………………………………………	ii
Isi Kandungan……………………………………………………	iii
Biodata Penemubual……………………………………………………	iv
Biodata Tokoh……………………………………………………	v
Pengenalan……………………………………………………	vi
Transkrip	
Bahagian 1: Latar Belakang Tokoh……………………………	01
Bahagian 2: Latar Belakang Pendidikan Tokoh……………………	04
Bahagian 3: Sejarah Dan Pengalaman……………………………	07
Bahagian 4: Pengalaman Kerjaya Dalam Bidang Batik……………	12
Bahagian 4.1: Pengalaman Kerjaya Dalam Bidang Komik…………	19
Bahagian 5: Sumbangan……………………………………	28
Bahagian 6: Harapan……………………………………	37
Lampiran	
Log Wawancara……………………………………	42
Diari Kajian……………………………………	50
Senarai soalan……………………………………	53
Surat Perjanjian……………………………………	60
Gambar……………………………………	61
Indeks……………………………………	68

BIODATA PENEMUBUAL

BIODATA PENEMUBUAL

NAMA	**: ADYPUTRA SYAH IYMAN BIN ROSLAN**
TARIKH LAHIR	:
TEMPAT LAHIR	: Sungai Petani, Kedah
ALAMAT	: Sungai Petani, Kedah
NOMBOR TELEFON	
PROGRAM	: Pengajian Sains Maklumat

BIODATA PENEMUBUAL

NAMA	: **MISBAHULFALAH BIN HARUN**
TARIKH LAHIR	:
TEMPAT LAHIR	: Alor Setar, Kedah
ALAMAT	: Alor Setar, Kedah
NOMBOR TELEFON	:
PROGRAM	: Pengajian Sains Maklumat

BIODATA TOKOH

BIODATA TOKOH

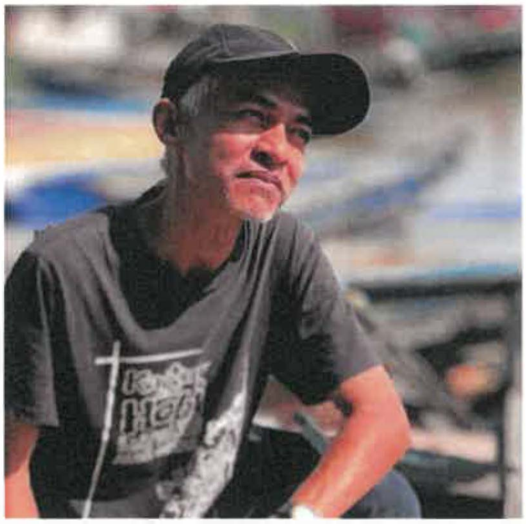

NAMA	**: MOHD ZAINUDIN BIN ISMAIL**
NAMA SAMARAN	: CEKEDING
TARIKH LAHIR	: 1974
TEMPAT LAHIR	: Kampung Telok Kandeh, 05300 Alor Setar, Kedah
ALAMAT	: Kampung Telok Kandeh, 05300 Alor Setar, Kedah
NOMBOR TELEFON	:
BIDANG	: Kartunis
	: Pelukis Batik

PENGENALAN

PENGENALAN

Sejarah lisan dijalankan dengan menemubual pelukis komik dan batik veteran dengan tujuan utama iaitu untuk menjadikannya sebagai satu sejarah lisan yang sentiasa akan disimpan di arkib negara Malaysia dan semua pihak boleh merujuk sejarah lisan ini di kemudian hari untuk mengetahui tentang kerjaya pelukis tersebut sepanjang bergelar sebagai penggiat seni tanah air ini.

Sejarah lisan ini dengan jayanya dapat disempurnakan dengan kerjasama antara tokoh kami iaitu Encik Mohd Zainudin Ismail (Cekeding) dengan dua pelajar Universiti Teknologi Mara Cawangan Machang, Kelantan iaitu Adyputra Syah Iyman Bin Roslan dan Misbahulfalah Bin Harun. Sejarah lisan ini dijalankan secara berhadapan di teratak rumah kayu beliau di Kampung Telok Kandeh, Alor Setar, Kedah.

Pelukis veteran Cikdin atau Cekeding dipilih sebagai tokoh untuk ditemubual kerana beliau adalah seorang pelukis veteran yang telah lama menapak di dalam industri seni tanah air sejak mula berkecimpung pada tahun 1993. Sehingga sekarang beliau masih lagi aktif di dalam industri bidang lukisan di Malaysia. Encik Zainudin adalah seorang yang mudah didekati, ramah mesra serta berbudi pekerti dan ianya membuatkan sesi temubual berjalan lancar.

Diharapkan dengan laporan sejarah lisan ini dapat memberi pengetahuan baharu kepada mereka diluar sana untuk mengenali mengenai sejarah lisan ini serta proses-proses yang harus dilalui bagi menjayakan sejarah lisan ini.

TRANSKRIP

TRANSKRIP

Rakaman ini berkisahkan tentang kisah seorang penggiat seni kartunis dan juga mencanting batik. Beliau merupakan salah seorang pelukis komik dan pembuat batik yang tinggal di negeri Kedah iaitu Mohd Zainuddin Ismail atau lebih dikenali sebagai Cekeding. Rakaman ini dijalankan secara bersemuka dirumah kediaman beliau di Kampung Teluk Kendeh ,Alor Setar Kedah. Wawancara ini diadakan pada 1 Julai 2023 pada jam 11 pagi. Wawancara ini dikendalikan oleh Adyputra Syah Iyman Bin Roslan dan Misbahulfalah Bin Harun. Berikut adalah hasil wawancara.

Petunjuk
CD: Cik Din AP: Adyputra MF: Misbahulfalah

BAHAGIAN 1: LATAR BELAKANG TOKOH

AP : **Assalamualikum Warahmatullah dan Salam Sejahtera. Berikut adalah temubual atau wawancara mengenai latar belakang dan pengalaman hidup seorang tokoh --- seorang tokoh mengenai seni lukisan komik dan juga batik. Bersama kami ialah tokoh tersebut. Rakaman ini dijalankan pada 1 Julai 2023, pada hari Sabtu jam 11 pagi dikediaman beliau. Temubual ini dikendalikan oleh saya Adyputra Syah Iyman dan Misbahulfalah. Tanpa melengahkan lagi masa, dengan segala hormatnya temubual ini dijalankan. Untuk soalan yang pertama latar belakang tokoh. Apakah nama penuh tuan?**

CD : Ya nama saya Mohd Zainudin Bin Ismail. Tu nama penuh saya lah

AP **: Nama penuh, baik. Apakah nama gelaran yang diberikan kepada tuan?**

CD : Saya kalau macam kata, saya ***duk*** [selalu] biasa buat komik ***depa*** [mereka] akan panggil nama, ada orang-orang depa la duk ***bubuh*** [letak] nama Cekeding lah ***lepastu*** [lepas itu] panggilan untuk sebuah karya kartun ***depa*** [mereka] akan panggil nama Cekeding lah. [dialek Kedah]

AP **: Bilakah tuan dilahirkan?**

CD : Saya lahir tahun 1974.

AP **: Dimanakah tuan dilahirkan?**

CD : Saya masa tu lahir di Kampung Telok Kandeh. Masa dulu ***payah*** [susah] lah nak ***pi*** [pergi] macam ***laa*** [sekarang] ni apa ni lahir di hospital ni ***takdak*** [tidak] la. [ketawa].

MF **: Kira lahir kampung?**

CD : ***Aaa*** [Ya] di kampung la zaman tu. ***La ni*** [sekarang ni] semua kena ***pi*** [pergi] hospital kan.

AP **: Dimanakah tempat menetap tuan sekarang?**

CD : Saya sekarang menetap di sini lah di Kampung Telok Kandeh lah, di rumah kayu teratak saya ni lah rumah kayu.

AP **: Adakah tuan sudah berkahwin?**

CD : Ya, saya sudah berkahwin mempunyai tiga orang ***Cahaya*** [Cahaya mata]. Cahaya ***besaq-besaq*** [besar-besar] ***dah*** [sudah] lah.

AP **: Adakah mempunyai adik-beradik lain?**

CD : Ya, ada [sambil melihat atas] enam adik-beradik kami semua, saya yang bongsu lah anak terakhir ke enam.

AP **: Macam boleh saya tahu, anak tuan ni ada berapa orang lelaki atau perempuan?**

CD : Ooo anak saya yang sulung umur 23 tahun dia masih belajar lagi di UiTM [Universiti Teknologi MARA] Shah Alam lah, yang seorang lagi perempuan, yang tadi yang pertama lelaki yang kedua perempuan, 18 tahun yang ketiga 10 tahun darjah 4 lah.

AP **: Apakah hobi tuan diluar kerjaya tuan yang sekarang?**

CD : Selain daripada melukis ni, saya hobi saya membuat untuk orang kata apa membina, mengembalikan nostalgia seperti 80an [1980] 70an [1970]. Saya minat dengan bidang-bidang tu jadi saya cuba menimbukan suasana dengan membuat rumah-rumah ***style*** [rekaan] lama, bangsai lama, buat apa kedai-kedai kopi lama jadi saya dalam pembikinan dalam proses lah. Itulah hobi saya masa ***free*** [lapang] lah.

TAMAT BAHAGIAN 1

BAHAGIAN 2: LATAR BELAKANG PENDIDIKAN

AP : **Untuk soalan seterusnya, kita ke latar belakang Pendidikan lah. Okay dimanakah tuan memulakan persekolahan rendah?**

CD : Saya bermula sekolah daripada Sekolah Kebangsaan Alor Mengkudu, pada tahun 1981 jadi bila sekolah menengah saya Sekolah Tajar. Sekolah Menengah Tajar berhampiran lebih kurang aaa berapa kilometer [sedang berfikir] dalam 2-kilometer ***kot*** [mungkin] daripada rumah saya, sekolah menengah.

AP : **Sekolah menengah Alor Setar jugak lah?**

CD : Ya Alor Setar jugak lah. Jadi bila selepas sekolah menengah tu keluar pergi kursus batik lah di kraftangan pada tahun 1993 lah. Sebelum tu saya buat kerja biasa-biasa. Okay lagi apa lagi?

AP : **Adakah tuan aktif menyertai sukan ataupun kelab di sekolah?**

CD : Ya, saya dulu nak kata aktif tu kurang sikit lah bab-bab sukan ni, saya banyak buat aktiviti macam riadah Bersama dengan saudara ***member-member*** [rakan-rakan] lah untuk apa macam ***hiking*** [mendaki] saya lebih suka pada itu. ***Adventure*** [pengembaraan] ni masuk hutan, naik bukit saya lebih suka bidang itu.

AP : **Adakah tuan melanjutkan pelajaran ke peringkat tinggi?**

CD : Saya tak - tak sampai mana orang kata selalunya orang naik sampai ke puncak saya naik sampai ke [ketawa] tak naik sampai ke puncak. Saya ***mengaji*** [belajar] sampai ke tingkatan lima saja lah dulu ni. Pendidikan tak - tak orang kata tak hebat mana lah.

AP **: Ada masuk kursus-kursus atau --- ?**

CD : Ya ada lah. Kursus macam kursus batik tu Kraftangan Malaysia lah dia punya nama [sambil memikir] apa kawan ni kan. Pusat - pusat Kraftangan Malaysia. Itu saja lah.

TAMAT BAHAGIAN 2

BAHAGIAN 3: SEJARAH DAN PENGALAMAN

AP : **Untuk soalan sejarah dan pengalaman, bolehkan tuan ceritakan serba sedikit tentang peringkat pengajian tuan pada tahun berapakah pengajian tersebut mula?**

CD : Maksud cik pengajian apa tu pengajian lepas sekolah ka, Oo kursus batik. Saya buat batik ni pada tahun 1993 awal tahun lah bulan satu kan. Lepas itu, berakhir pada bulan dua belas selepas itu saya masuk balik sambung kraftangan tak lama lah dalam dua bulan, tiga bulan macam itu. Untuk menambahkan lagi ilmu tu lah, ukiran batik ni mendalam tentang ilmu batik, batik tulis dan juga batik terap. Jadi itu saja lah saya punya bidang yang saya buat.

AP : **Apa yang menarik minat tuan untuk belajar disitu lah?**

CD : Di buat kursus tu lah. Saya minat sebab dia sangkut paut dengan melukis jugak sebab batik ni dia [melihat kekiri] dia boleh orang kata apa kita boleh bersangkut paut dengan batik Lukis jadi saya berminat lah untuk membuat macam mana corak dan juga lukisan-lukisan batik. Saya tengok banyak dah contoh-contoh yang boleh Berjaya dalam bidang batik ni selain daripada batik pakaian, ***depa*** [mereka] buat batik Lukis, sebab tu saya dorong diri untuk minat batik ni. Buat baju kadang buat pada macam-macam lagi kan buat skaf kan. Sebab tu saya minat batik ni. Jadi saya, macam tu lah saya punya minat batik sebab saya minat batik tu.

AP : **Dimanakah lokasi tersebut, membuat kursus tu?**

CD : Kursus tu saya buat di Kraftangan Hutan Kampung, Kedah lah. Jadi selepas saya kursus tu baru saya keluar tu buat batik juga lah.

AP : **Apakah momen-momen yang tidak dapat dilupakan semasa melaksanakan kursus tersebut?**

CD : Pengalaman yang macam mana, pengalaman yang tak dapat dilupakan ka macam mana? Yang ***hat*** [yang itu] buruk ka hat baik ka?

AP : **Yang manis dulu lah.**

CD : Yang manis dulu lah, kita buat yang buruk dulu lah [ketawa] buruk ***syok*** [seronok] lagi [ketawa]. ***Hat*** [yang] buruk tu, dia macam ni biasa lah bila kita ***pi*** [pergi] kursus tu ada benda-benda yang tak dapat kita elak seperti kena denda, denda termasuk kita lari diluar Kawasan, kita balik rumah tanpa diberitahu pihak atasan kan. Kita lari balik masa hari cuti lah. Lepas itu kita lari balik sejam dua jam kita kena denda lah. Yang ***best*** [seronok] sekali kita duduk sana kawan lah kawan ramai kan, lepas itu kita boleh kembangkan lagi idea-idea daripada kawan daripada guru-guru yang banyak bagi kita pengajaran kan ilmu yang kita mintak tu belajar daripada ***depa*** [mereka]. Jadi itulah pengalaman saya yang saya ingat lah Cikgu Shahdan lah yang paling banyak memberi saya ilmu dan mendekati kepada beliau kan. Itulah yang buat saya tak boleh lupa lah bila kita ingat arwah Cikgu Shahdan itu. Okay lagi?

AP : **Pada ketika itu, bolehkan tuan berkongsi suasana pembelajaran kursus tersebut seperti struktur bangunan atau kemudahan yang diperoleh kepada tuan? Macam kawasan dia.**

CD : Okay. Kawasan di tempat saya belajar tu, lebih kurang macam dengan IKM [Institut Kemahiran MARA] juga. Dia lebih kurang macam ada bangunan, ada --- ada kemudahan surau, kantin apa tempat bersukan, Cuma padang bola tu tiada lah. Depa [mereka] akan pergi bersukan di tepi di --- [memikir] di sekolah berhampiran dengan tempat kursus tu kan. Jadi bangunan dia boleh --- amat menarik lah ada bengkel-bengkel batik, bengkel tenunan, apa lagi yang ada situ aa [sambil mengingat semula] bengkel buat seramik. Jadi bengkel dia Panjang lah, dia ada bagi A.B.C lah bengkel tu dia ada tiga bengkel. Jadi gambaran dia lebih kurang macam tu lah. Jadi kita boleh tanam sayur-sayuran di situ, masa tu selama kita kursus situ kan. Selain kita tanam

sayuran tu kita buat riadah untuk merentas desa di Kawasan itu lah. Banayak kemudahan yang kita boleh perolehi dan pernah juga lah depa buat pergi mana-mana melawati, melawat tempat-tempat menarik seperti Kelantan untuk meluaskan dan juga membuka minat kita tentang bidang yang kita ceburi tu. Itulah. [bunyi ayam berkokok].

AP **: Apakah kenangan pahit manis tuan belajar disitu?**

CD : Pahit manis macam saya kata tadi lah, apabila pahit tu kita [mengingat Kembali] benda yang kita kena tadi [bunyi ayam berkokok] denda dengan cikgu kan lepas itu yang manis tu selepas kena denda tu cikgu dah jadi baik dengan kita. Itulah yang bagi kita ingat sampai ke hari ini lah. Banyak memberi ilmu kepada kita, daripada kita membuat jahat tadi dari situ kita dapat kebaikan kita kan.

AP **: Semasa tuan menceburi dalam kursus tersebut, [bunyi ayam berkokok] apakah pandangan dan pendapat ahli-ahli keluarga?**

CD : Bagi saya, [melihat kiri sambil memikir] pendapat dari segi keluarga saya mereka amat menggalakkan apa yang kita buat ni Cuma jangan jauh --- jangan kita merokok itu lah dan jangan lupa sembahyang [ketawa] itulah yang membuat kita orang kata apa seronok kan. Hai tanya soalan lain jawap jawapan lain apa [ketawa]

AP **: Adakah tuan mendapat sepenuhnya sokongan daripada sahabat-sahabat yang lain?**

CD : Sokongan ni, ada lah sahabat-sahabat sekolah kan, mereka ni depa kata "Kalau hang minat bahagian ni, bahagian melukis memang wajarlah dengan apa yang kita minat tu" cikgu-cikgu pun cikgu sekolah menengah bagi golakkan --- galakkan lah kepada kita kan. Jadi dari situ memang lah kita minat dan disitu ***pulak*** [pula] ada kita punya bukan ***cable*** [kenalan] lah orang kata abang --- abang … abang --- abang ipar kita kerja situ kan. Jadi kita memang kita suka lah bidang ini.

AP : Pernahkah tuan mendapat apa-apa anugerah sepanjang membuat kursus tersebut?

CD : Sepanjang kursus ni, saya nak kata anugerah tu tak lah dapat banyak dapat pun satu saja lah anugerah tu, anugerah ni seingat saya [sambil memikir] anugerah apa aaa [memikir] anugerah pelatih nak kata cemerlang tu tak lah cemerlang sangat, dapat nomber tiga ***kot*** [mungkin] cemerlang tu. Yang tu lah yang paling tercapai pun [ketawa] yang hebat tu ***takdak*** [tidak] lah kan orang kata kan.

AP : Adakah pengajaran yang bermakna bagi tuan sepanjang pembelajaran kursus?

CD : Pengajaran? Pengajaran saya, bagi saya lah pengajaran yang saya dapat tu orang kata apa pengajaran yang --- pengajaran apa orang kata --- pengajaran untuk --- untuk semua lah mana budak yang buang masa lah, ***pi*** [pergi] belajar ni bagus lah untuk menimba ilmu dan juga manfaat untuk guna masa akan datang walaupun kadang-kadang budak-budak dah keluar ***takdak*** [tidak] buat apa kita boleh guna balik idea-idea yang pernah kita belajar dulu lah. Untuk menambahkan pendapatan akan datang lah selain pada buat benda-benda lain lah. Itulah adalah satu cabang pada --- cabang apa ya --- cabang untuk mendapat rezeki masa akan datang. Begitulah, okay.

AP : Siapakah tenaga pengajar di kursus tersebut yang tuan ingat lah?

CD : Tenaga pengajar Cikgu Shahdan arwah dah dan Cikgu Zaki dan Cikgu Idris --- Puan Norizan yang membuat batik tu kan. Mereka lah banyak memberi --- mengajar saya lah dan mereka juga lah yang memberi galakkan begitu sehingga lah kita bertambah minat lebih mendalam. Sebab pandangan saya, mereka ni memberi idea-idea yang rasa oi bukan kata kita boleh buat macam ni lah ada benda baru yang kita boleh belajar daripada ***depa*** [mereka]. Jadi benda tu lah yang membuat hasil yang lebih menarik daripada batik tulis. Boleh guna macam-macam lagi.

AP **: Adakah tuan berpuas hati mengambil kursus tersebut?**

CD : Ya, saya rasa amat berpuas hati lah, mula-mula tu tak puas hati lah kan tapi bila dah kenal cikgu banyak, saya pun banyak orang kata apa menziarahi apa selepas kita habis kursus itu kan kita keluar pergi jalan rumah ***depa*** [mereka]. Jadi dari situ lah timbul kita rasa macam ni kehidupan sebenar orang kata apa saling kena faham-memahami supaya hidup kita lebih rasa bermakna lah masa-masa akan datang.

TAMAT BAHAGIAN 3

BAHAGIAN 4: PENGALAMAN KERJAYA DALAM BIDANG BATIK

AP **: Baik untuk soalan seterusnya, pengalaman kerjaya lah sebelum menceburi lukisan ni seni lukisan ni. Apakah kerjaya tuan selepas tamat pengajian?**

CD : Ya, saya selepas tamat pengajian saya pergi membuat batik juga, saya pergi bekerja [ingat semula] di sebuah syarikat iaitu batik Kedah, Pokok Sena. Lepas kursus tu saya ***pi*** [pergi] buat batik lah iaitu batik Kedah yang di --- di --- di apa diusahakan oleh [melihat kiri] nama --- (PM) Kedah iaitu (perdana) --- masa tu Datuk Basri kan dia arwah dah dia lah yang membuka sebuah nama batik Kedah, dia lah yang membuat yang kami berkerja disitu lah di Pokok Sena tempatnya produk yang keluar tu. Dia punya orang panggil ***showroom*** [bilik pameran] dia ada di Stadium Darul Aman masa tu tahun 94 [1994] masa tu kan. Lepas itu saya keluar pergi batik --- batik apa batik --- Penn Batik di Sungai Petani, membuat batik lah batik, saya duduk situ lebih kurang (se) [sambil memikir] dua tahun juga lah, dua tahun saya masa tu batik atas apa yang saya belajar tu saya manfaatkan dengan batik lah masa tu. Jadi kalau kursus setahun buat kerja batik lebih kurang semua ***total*** [jumlah] semua lebih kurang --- lebih kurang empat tahun lebih lah saya buat batik masa tu [bunyi anak ayam] kan daripada hasil kursus tu lah.

AP **: Berapakah umur tuan ketika mula bekerja tu?**

CD : Masa saya mula bekerja tu umur [memikir] saya dalam 21 (21 tahun) tak silap takpun 20 (20 tahun) ***kot*** [mungkin] lebih kurang sebab saya masa tahun 93 [1993] saya baru umur [mengingat semula] tingkatan lima, tingkatan enam berapa tahun --- umur 18, 18 [18 tahun] masa kursus kalau habis setahun dah 19 [19 tahun] kan. Haa 19 lah, 19 tahun lah.

AP **: Lebih kurang 20an [20 tahun] lah.**

CD : Haa 20an [20 tahun] lah.

AP : Boleh berikan sebab mengapa tuan memilih untuk tidak meneruskan kerjaya itu sekarang?

CD : Ya, saya yang tidak memilih untuk tidak meneruskan kerjaya itu kerana --- kerana macam ni pada suatu hari ***tudia*** [itu dia] nak cerita panjang ni [ketawa] apa bila saya selalu buat batik banyak, satu tahap saya tak boleh buat batik kerana asap lilin itu dia mendatangkan ***effect*** [kesan] kepada badan saya. Mungkin kerana itu badan saya tak naik sampai laa ni [sekarang ini]. Haa saya tak buat batik sebab saya kena Tibi [penyakit] daripada ***effect*** [kesan] saya ***duk*** [sedang] mencanting tu ***ceduk*** [mengambil] apa tu lilin tu mencanting sampai --- sampai saya dapat Tibi [penyakit] enam bulan saya makan --- makan Tibi pula dah [ketawa] saya makan ubat. Jadi saya ***duk*** [sedang] ***pi*** [pergi] susulan tu ***pi*** [pergi] --- ***pi*** [pergi] jumpa doktor, jadi saya berhenti sekejap tahun 2000 kot [mungkin] saya buat juga sambil-sambilan di kraftangan juga. ***Depa*** [mereka] panggil ada kita buat juga tapi hanya sambilan saja lah walaupun dah ***lega*** [sembuh] elok dah. ***Pi*** [pergi] buat juga untuk ***practice*** [Latihan] balik tangan kita ni orang kata "perhidup lesen balik kan" [dialek Kedah] haa bagi --- bagi hidup balik tangan kita orang panggil kalau ada tempahan, kita ***pi*** [pergi] lah buat tempahan batik lukisan, batik kain sarung, batik apa lagi ya, skaf kan kita buat la juga tahun 2000 tu 2000 sampai 2000 [tahun 2000]. Lepas itu --- okay habis dah [ketawa] sambung kisah lain pulak.

AP : Okay, bayaran yang diberikan kepada tuan ketika itu?

CD : Ketika itu wuishh [nada gembira] 500 [Rm500] cukup hebat lah 500 [Rm500] cukup hebat lah pada tahun 1996, 96 [tahun 1996] 500 [Rm500] rasa hebat dah ***depa*** [mereka] kata "Hang dapat banyak duit!" [ketawa]. Masa itu kita nak jadi ***leader*** [ketua] ***dah*** [sudah] masa itu. Rasa seronok dah. Okay lagi?

AP **: Lepas buat benda itu ada masuk pekerjaan apa-apa selain ---?**

CD : Ya, selepas saya tahun 96 [1996] 97 [1997] saya ditawarkan kerja sebagai artis kompleks iaitu artis kompleks [mengingat semula] pasaraya ***sorry*** [maaf] pasaraya --- pasaraya peladang iaitu bawah MADA [Lembaga Kemajuan Pertanian Muda] hingga ke hari ini masih ada lagi ***depa*** [mereka] punya anak orang kata apa ***outlet-outlet*** [cawangan] ***depa*** [mereka] yang masih, masih kekal yang besar pasaraya ***depa***[mereka] dah tutup dah tapi ***outlet-outlet*** [cawangan] yang kecil sudah tutup dah. Seperti kedai kek, kedai runcit depa [mereka] masih ada lagi, masa saya bawah ***depa*** [mereka] bawah MADA lah Peladang punya pasaraya Peladang kan. Jadi saya kerja itu dah berubah karier tapi dalam bidang jugak. Bidang itu lebih kepada ***decoration*** [hiasan] lah. ***Decoration*** [hiasan] ni hias untuk dalam ***supermarket*** [pasaraya] lah macam bila datang hari perayaan kita kena macam contoh raya --- raya puasa kita kena, kena buat lah ***deco*** [hias] gerbang masuk kedai lepas itu gantung ***mobile [mudah-alih]***, banner macam artis nak ***mai*** [datang] kita kena pasang buat sikit ***depa*** [mereka] punya ***backdrop*** [latar belakang] untuk menyanyi kan. Itu lah lebih kurang, sibuk itu bila nak raya lah. Bila nak ray akita kena banyak buat ***deco*** [hias] lah. Buat corak-corak melayu lah untuk sama dengan orang kata apa tema, tema kemelayuan hari raya lah. Okay, lagi ada lagi ka?

AP **: Ketika menceburi bidang lukisan batik ni, bolehkan tuan menceritakan bagaimana bermulanya kisah tuan didalam bidang lukisan ni?**

CD : Okay mula menceburi bidang lukisan?

AP **: Batik.**

CD : Batik ha [Ya]?

AP **: Ya.**

CD : Batik ni, saya mula-mula dari sekolah lagi sekolah menengah saya dah ambil dah, boleh cerita ***lagutu*** [macam itu]?

AP **: Boleh.**

CD : Dia sekolah menengah dia ada seni Lukis kan, salah satu bidang yang saya ambil dalam sekolah menengah _ iaitu dalam seni Lukis [melihat atas] batik dan juga ukiran dan gubah ukiran ni cikgu kata "***Hang*** [kamu] kena ambil gubah ukiran ni sebab hang dah pakar minat melukis kan" suruh buat batik saya buat lah dan ukiran pun saya buat sekolah menengah tingkatan tiga ***form 3*** [tingkatan tiga] kan bila sekolah [ayam berkokok] ***time*** [masa] ***form 4*** [tingkatan empat] mula saya ***dah*** [sudah] dedah dengan cikgu buat batik, disitu lah saya mula minat. Minat batik lah ***form 4*** [tingkatan empat] okay, tingkatan lima pun saya ambil lah batik.

AP : Pada tahun berapa tuan mula menceburi diri dalam bidang ---?

CD : Bidang batik haa [Ya]?

AP : (Mengangguk)

CD : [Ayam berkokok] macam ___ sekolah tu tahun 90 [1990] lah, saya tingkatan empat lah lepas itu tingkatan lima pun saya ambil, saya ambil batik sikit lah buat kan lepas itu bila ***keluaq*** [keluar] tu pun dah abang ipar pun dah kerja situ pun kraftangan dia pun "Hang ambil la ni ***pi*** [pergi] ***belajaq*** [belajar] ***course*** [subjek] buat batik ni" [ayam berkokok] kan lepas itu kita ***pi*** [pergi] lah kraftangan buat bidang batik ni. Batik Lukis. Itu ***ja*** [sahaja].

AP : Apakah yang mendorong tuan melibatkan diri ni adakah di atas minat atau sebaliknya?

CD : Ya, soalan itu ada di dalam jawapan itu. Dan --- dan [ketawa] memang minat dalam, minat pada ***time*** [masa] ***form 4*** [tingkatan empat] ***form 5*** [tingkatan 5] lepas itu ***keluaq*** [keluar] pun bila di dorong dengan kawan-kawan yang boleh canting, mendalamkan lagi ilmu macam mana nak gunakan batik [ayam berkokok] ni. Jadi daripada situ lah kita buat batik kan.

AP : **Siapakah yang memberi semangat atau mendorong tuan untuk teruskan dalam bidang batik ini?**

CD : Yang mendorong seperti jawapan-jawapan orang lain juga lah iaitu keluarga, kawan-kawan dan memang atas diri kita sendiri, kita minat kita buat.

AP : **Sejak bilakah tuan sedar bahawa tuan mempunyai bakat dalam membuat batik?**

CD : Batik ni [ini] saya tak sedar dan yang saya sedar ***form 4*** [tingkatan empat] itu lah. Tingkatan empat itu lah saya mula hui rasa macam satu benda yang baru lah zaman itu lah. Zaman ***laa*** [sekarang] mungkin tak [tidak] mencabar lah buat batik ni [ini] kan. Mungkin dalam __ internet ni lebih hebat kan. Macam itu lah pada zaman tu [itu] batik ini sesuatu yang baru lah bagi kami masa zaman tu. Tingkatan empat tahun 90 [1990] ***best*** [seronok] menarik __ dan saya rasa benda ni [ini] boleh ***pi*** [pergi] buat jauh lagi selain daripada kain batik buat batik __ boleh macam-macam lagi lah. Okay.

AP : **Apakah perasaan tuan ketika dapat menempatkan diri dalam bidang ini?**

CD : Ya, saya dapat rasa --- [memikir] kepuasan tu [itu] memang ada lah bidang yang saya ceburi ni [ini] kepuasan yang perasaan sesuatu yang baru lah. Jadi kita berminat sangat lah batik ni [ini] pada masa tu [itu]. _ masa tu [itu] lah. [ketawa] ____

AP : **Macam berapa lama tuan mengambil masa untuk mahir dalam bidang ini?**

CD : Bidang batik ini?

AP : **(Mengangguk)**

CD : Saya mengambil masa lebih kurang lima, enam bulan juga lah. Kami dulu setahun masa tu [itu] jadi lima enam bulan lah untuk melancarkan lagi talian-talian lilin dan cara bancuhan yang betul kan cara bancuhan dia tu kalau ikut nasbah macam hujan ni kita kena lebih kepada rosin lah, kalau panas kita kena lebih kepada lilin _ campuran

lah. ***Lepastu*** [lepas itu] kita keluaq [keluar] kursus pulak kita kena tambah satu jenis minyak supaya dia lebih cepat lagi bila hujan ***mai*** [datang] dia tak kembang makan talian lilin tu [itu].

AP : Adakah tuan mempunyai rutin Latihan untuk memantapkan lagi atau ---?

CD : Soalan ***kui*** [makin] padu [ketawa]

AP : Kemahiran tuan lah.

CD : Yang memantapkan lagi kemahiran tu ha [ke]? Saya masa tu memantapkan saya terus tambahkan lagi ilmu pergi kursus-kursus di luar negeri Kedah lah. Masa tu [itu] lah. Kursus-kursus batik seperti di Kelantan, Terengganu supaya memantapkan lagi apa lagi apa selain daripada tu [itu] guna ***material*** [bahan] itu selain guna --- lilin, damak kan. Rupa-rupanya ada benda lain yang kita tidak tahu _ menggunakan ***material-material*** [bahan-bahan] yang tidak disangka lah seperti lemak lembu, lembu dia ada lemak ada yang bagi macam kaum-kaum orang-orang yang bukan islam ***depa*** [mereka] lemak babi pun boleh guna. Kita tak boleh, ambil lemak lembu lah supaya benda itu orang kata apa bila kita ***takdak*** [tiada] benda ni [ini] kita boleh guna lain.

AP : Macam alternatif lain lah.

CD : Alternatif lain yang dapat untuk membuat batik kan. Jadi benda tu [itu] yang buat kita rasa oo rupa-rupanya benda [telefon berbunyi] lain lagi boleh guna. Saya rasa kagum lah.

AP : Apakah persediaan diri tuan sebelum memulakan lukisan batik ini?

CD : Persediaan maksud cik macam mana?

AP : Persediaan yang macam apa persediaan diri sebelum untuk membuat batik ini?

CD : Oo sebelum menyediakan membuat batik ni ka [ke]?

AP : Ya.

CD : Okay, dia persediaan membuat batik ni [ini] mula-mula kita kena cari kain dulu lah kalau ***takdak*** [tidak ada] kain nak canting atas ***ayaq*** [air] tak boleh [ketawa]. Ni [ini] yang pertama mencanting cari kain selain itu kita masa tempat kursus cikgu lah yang bagi sorang [seorang] satu canting, kita dah [sudah] ada dah [sudah]. Okay damak semua tu [itu] kita boleh beli di kedai di ***Alor Staq*** [Alor Setar] macam lilin kan kita boleh dapat dah [sudah]. Cikgu ***bagitau*** [bagitahu] Kawasan ni [ini] ***tang*** [dekat] sini boleh ***pi*** [pergi] beli lah ***lepastu*** [lepas itu] ***colour*** [warna] apa _ masa tu [itu] lepas kursus tu _ kita buat dah. ***Tang*** [dekat] mana eh silap ni [ini] rumah orang lain [sambil menunjuk rumah dihadapan] dulu itulah rumah saya dulu. Sebuah rumah masa itu, dulu bawah rumah sebelum ada apa putih tu orang panggil apa tu [menunjuk rumah dihadapan] dia macam ni [ini] lah dulu rumah tu [itu] macam ni lah lepastu [lepas itu] belakang tu [itu] simen lah. Rumah depan ni kosong [tunjuk kehadapan] saya ada lukisan rumah nanti kita tengok rumah lama kan. Jadi itu penyediaan yang saya ada ***lepastu*** [lepas itu] macam ***dapoq*** [dapur] minyak kan supaya kita nak masak lilin kan panas baru kita canting. Tapi bagi saya masa tu [itu] kena Lukis dulu lah dengan pensel kan diatas kain kan kain bentang di kayu ***lepastu*** [lepas itu] canting-canting baru kita menyanting menggunakan lilin baru kita ***bubuh*** [letak] warna. Itulah penyediaan sepanjang proses membuat batik.

AP : Apakah anugerah yang pernah tuan terima ketika bekerjaya dalam lukisan batik?

CD : Sepanjang berkarya ni [ini] saya ***takdak*** [tidak ada] anugerah sangat. Cuma saya pernah ambil tapi saya tak simpan tak sempat. Anugerah tu ***takdak*** [tidak ada] lah macam-macam ---

AP : Penghargaan lah sijil-sijil.

CD : Sijil tu [itu] ada lah. Sijil daripada kraftangan lah. Kita dapat oang ketiga lah misal kata sekolah satu sampai tiga kan. Tak hebat mana lah saya pun biasa-biasa ja [sahaja]. Tapi sepanjang masa tu [itu] saya dah tahun 90 [1990] saya dah masuk Angkatan pelukis Kedah. Pelukis Kedah Aloq Setaq [Alor Setar] kan. Jadi sepanjang tu [itu] saya

ada hantar pamer di Balai Seni Alor Setar. Saya mula giat sambil-sambilan orang kata ____. Okay apa lagi? –

TAMAT BAHAGIAN 4

BAHAGIAN 4.1: PENGALAMAN KERJAYA DALAM BIDANG KOMIK

MF : **Okay saya akan teruskan tentang tuan dalam bidang lukisan komik. Soalan pertama, bolehkah Tuan kongsikan sedikit, bilakah Tuan menceburi bidang lukisan atau pembuat komik?**

CD : Okay saya mula-mulanya, mula dalam bidang komik sebenarya daripada berminatnya membaca komik kartun daripada sekolah rendah lagi. Itu [dari situ] kita mula boleh rasa minat membaca dan ingin membuat dah ada dalam diri kita sebab kita minat melukis. Jadi kita mula pada tahun sembilan belas sorry tahun dua ribu [2000] kita mula menghantar karya pada majalah _.

MF : **Bagaimana Tuan boleh menceburi bidang pembuatan komik?**

CD : Macam mana ulang balik [semula].

MF : **Bagaimana Tuan boleh menceburi bidang pembuatan komik?**

CD : Kita minat ***pastu*** [lepas itu] kita cuba untuk – berkarya untuk diri kita ni. Kita cuba lukis kita hantar ***dekat*** [kepada] Majalah Gila-Gila, ***masatu*** [masa itu] Majalah Gila-Gila famous tapi masa ***tu*** [masa itu] peluang kita tak dak [tiada] lagi mungkin tak [tidak] sampai peluang lagi kan. Kita hantar masa tu pernah tahun sembilan belas sembilan puluh sembilan [1999] kita hantar banyak mungkin masa kita tak sampai lagi _ berminat mula daripada situlah. Apadia takut lari cerita.

MF : **Ha betul. Bagaimana tuan boleh menceburi bidang pembuatan komik?**

CD : _ macam tulah [itu] kita buat hantar karya dan tengok karya orang menarik kita pun _ kita buat hantar jugak ***okay*** [baiklah] itulah mula kita _. ***Pastu*** [lepas itu] kita jumpa seorang bagi kita dia tu seorang ***sifu*** [tok guru] kita. Dia tu seorang pendekar tangan berapi.. Nama dia _ Hadi jadi dialah tok guru saya untuk teruskan membuat karya kartun ni. Saya masa ***tu*** [itu] – nak cerita panjang pendek. Boleh boleh boleh dia jadi saya boleh kata pada tahun dua ribu [2000] tu saya sentiasa pergi rumah dia berulang-alik daripada sini daripada rumah saya ***ni*** [ini] pergi ke Merbok [Sungai Petani] boleh kata setiap hari sepanjang setahun _ _ saya pergi belajar dekat dia. Saya ulang-alik belajar, masa tu dia ajar saya menggunakan pelukis background ja [sahaja] karakter dia lukis dia buat kotak macam ni [sambil membuka komik] ha ***ni*** [ini] contoh _ lukis macam ***ni*** [ini] karakter saya tak lukis dia lukis dia tinggal saya lukis belakang ja belakang ni ha ***ni*** [ini] belakang ***ni*** [ini] macam ***ni*** [ini] dia kata "*Okay* [baiklah] ***hang*** [kamu] buat ***ni*** [ini], aku bagi dekat ***hang*** [kamu] sepuluh ringgit lukis kotak ***ni*** [ini] ***hat ni hang tak yah lukis*** [bahagian ini kamu jangan lukis] ha ***tu*** [itu] ***chapter*** [bahagian] dua la, chapter dua ***hang*** [kamu] lukis kotak ***hat*** [bahagian] lain ***hang*** [kamu] tinggal nanti aku" _ _ dia hantar ***mai*** [dekat] saya sini saya akan lukis belakang ***ni*** [ini] kan. Bersesuain dengan kartun dia ***ni*** [ini] la dia ***habaq*** [bagitahu] la ***okay*** [baiklah] ***hang*** [kamu] lukis ni, ***hat*** [bahagian] ni kena masuk _ _ dia ajar macam tu la [Cik Din meletakkan komiknya semula]. Sebab saya minat lukisan, bila lukisan tentang kehidupan kampung-kampung di Malaysia ni Kedah la kan. Jadi saya banyak ambil gambar-gambar _ yang membuat kartun ***ni*** [ini] dalam satu karya. Jadi benda ***tu*** [itu] lah yang membuat atau mula _ minat dan sampai satu tahap, kita tambah lagi, sampai satu tahap saya pun ***terpikiaq*** [terfikir] ***takkan*** [tidak akan] ***aku duk*** [hanya] bagi dekat orang ***ja*** [sahaja], nama ***tak dak*** [tidak ada] kalau ***laguni*** [begini]. Kita belajar, kita buat, lebih baik aku buat sendiri kita pun teringin nak mengeluarkan karya betul. Sebab dulu ni kita hantar masa ***tu*** [itu] kita akuilah masa ***terpikiaq*** [terfikir] lama tunggu _ ***tak*** [tidak] berapa ***elok*** [baik] _ ***tak dak*** [tiada] biasalah kadang-kadang kita orang pun ada setengah ***tak dak background*** [tiada latar belakang] pun tapi ***depa***

[mereka] boleh tersiar kan jadi _ kita buat kita pi [pergi] belajar kan _ sama dengan aku punya ***taste*** [minat], minat yang sama dia pun suka ***background*** [latar belakang] aku pun suka ***background*** [latar belakang] ***lepastu*** [lepas itu] masa itu _ _ baru ni. Jadi memantapkan lagi lukisan dan memudahkan lagi orang panggil apa syarikat ***company*** [syarikat] kartun depa akan ambil lukisan ***background*** [latar belakang] yang menarik sikit la. Sebab tu kita teruskan buat kartun tu pada tahun dua ribu [2000] _ _.

MF **: Sejak bilakah tuan sedar bahawa tuan mempunyai bakat didalam bidang ini?**

CD : Saya sedar masa tahun _ _ saya rasa _ _ saya memang _ _ _ minat _ saya ***try*** [cuba] tengok buat sebab benda ***ni*** [ini] ialah satu bidang _ ***jugaklah*** [juga] ***tulah*** [itulah] teruskan buat hingga sekarang ***ni*** [ini] walaupun _ badan _ kita buat juga.

MF **: Apakah perasaan tuan ketika dapat menempatkan diri dalam bidang ini [bunyi motor]?**

CD : Perasaan [bunyi motor] perasaan masa itu rasa terharu, gembira _ biasalah kalau kita ***ni*** [ini] kartun kita itu adalah mempunyai kesedaran kita untuk kuat ***menkuatkan*** [menguatkan] lagi semangat untuk _ karya-karya masa ***tu*** [itu] tapi kita _ _ _ kita ha ***ni*** [ini] gila-gila [sambil menunjukkan Majalah Gila-Gila] kita _ tentang Majalah Ujang dalam _ _ lagi majalah apa saya ***duk*** [pergi] hantar masa tulah.

MF **: Kira ni semua hasil karya - ?**

CD : Ya, karya saya masa ***tu*** [itu] yang _ _ ***ni*** [ini] [sambil membuka komik] ***ni*** [ini] hadiah _ _ _ _ pertama, bawah ni ***kot*** [ini], ***hatni*** [yang ini] masa menang ***tu*** [itu] masa [sambil menunjukkan anugerah yang Cik Din terima] _ _ kampung ***ni*** [ini].

MF **: Berapa lamakah tuan mengambil masa untuk mahir dalam pembuatan komik?**

CD : Saya rasa _ setahun ***jugaklah*** [jugalah] itu pun orang kata apa setahun jagung [kata-kata perumpamaan] biasalah orang kata apa mesti ada juga cacat-cela _ orang kata dan kita cuba perbaiki setiap karyalah walaupun hingga kini kita masih ada _ teruskan lagi berjuang orang kata apa mencari ilmu lagi _ _ dan _ selepas ini untuk mantapkan lagi macam - .

MF **: Adakah tuan mempunyai rakan sekerja?**

CD : Maksud tu sekerja sekerja apa buat kartun ka?

MF : Ya.

CD : Saya sebernarnya tidak ada rakan sekerja masa mula-mula kita buat hantar _ ke syarikat apa ***depa*** [mereka] akan _ apa semua _ kita kena kata kata-kata kita dalam _ _ _ _ sebab kita memang confirm dah ***tak kan*** [tidak akan] ubah dah maksudnya ***hatni depa akan*** [sambil menunjukkan contoh komik]_ _ macam ni ***depa*** [mereka] akan ubah ***sikitlah*** [sedikit]. _ _ _ bila dah ***mai*** [datang] satu tahap kita akan berfikir ***tak kan*** [tidak akan] kita duk hantar karya ***ja*** [sahaja]. Kita ingin memiliki _ _ macam ***ni*** [ini] juga contohkan, tahap lain pula - .

MF **: Okay, Apakah tugas yang perlu dilakukan ketika tuan berkerjaya dalam pembuatan komik?**

CD : Tugas yang pertama ka [Misbahulfalah menyuarakan persetujuan]. Okay tujuan yang pertama penye..penyia apa penyiapan untuk ***mensiap*** [menyiapkan] satu karya ka [Misbahulfalah menyuarakan persetujuan]. Okay dia mula-mula, sebelum tu sepanjang saya kenal tok guru [Tuan Hadi] saya dia akan mengajar saya dia kata mula-mula sekali kita walaupun kita dah boleh lukis kita dah ada idea, maksud dia idea - idea apa yang

pertama kali idealah kita boleh melukis ada idea ***tu*** [itu] ***okay*** [baiklah] macam karya orang kita akan ***create*** [cipta] supaya jadi ***ending*** [pengakhiran] lain atau pun kita kena rajin membaca [ulang semula perkataan yang disebut] kita akan ubah suai [bunyi kereta] dia punya kita ubah suai sepanjang kita ***menyembang*** [bersembang] dengan orang untuk kita boleh dapat idea atau pun kita sembang dengan orang ni kita kilas la sikit contoh macam tu, itu peringatan yang pertama kita kena cari idea dulu _ _ kita kena lukiskan. Lepastu yang kedua karakter _ karakter ***ni*** [ini] kurus kita lukis. Kalau kotak pertama kurus, kotak kedua kita kena kurus juga, kawan lain ***pulak*** [pula] kalau kotak gemuk dia kena _ sembang dengan kurus ni, yang tu karakter. ***Okay*** [Baiklah] bila dah dapat dua atau tiga karakter barulah kita lukis dan juga mengguna idea kita ni untuk masukkan dalam karya kita ***tu*** [itu]. Selepas kita _ apa, ***okay*** [baiklah] berterus-terang saya bagitau saya nak bagitau karya kebanyakkan saya suka karya yang bentuk warna sebab mudah menarik perhatian nak membaca. Kebanyakkan [bunyi motor] _ _ _ banyak _ _ _ _ orang kata _ sehingga ke hari ***ni*** la [ini]. Jadi pihak syarikat pun banyak minta tolong buatkan _ _ _ kalau dia hanya _ kalau hitam putih ada juga_ _ _ _ _ _ _ kalau hitam putih dia akan bayar lima puluh [RM 50] kalau ***colour*** [berwarna] dia akan lebih dalam sembilan puluh [RM 90] atau lama akan sampai seratus [RM 100] [bunyi kereta] _ _ _ _ ***up*** [naikkan] kita punya karya ni, karya kita pada peminat-peminat _ _ _ _ kesukaan kartun ini.

MF : Berapa lamakah tuan di dalam kerjaya tersebut?

CD : Lebih kurang dari tahun dua ribu.. satu [2001] dua ribulah [2000] dua ribu [2000] bulan enam [6] ***kot*** [mungkin] bulan tujuh [7] masa saya hantar hinggalah ***harini*** [sekarang] karya saya tersiar dalam majalah. Ujanglah banyak sekali, dulu masa hantar pos ***artwork*** [seni] yang ***ori*** [tulen] tapi ***zaman la tak payah*** [sekarang tidak perlu] hantar ***ori*** [tulen] dah, hantar pakai e-mail senang tambah lagi ***WhatsApp*** _ tapi kita kena tukar ***PDF*** la _ _ _ _ _.

MF : Bilakah pembuatan komik pertama tuan?

CD : Komik sendiri ***solo*** [sendiri] ***aih*** [ka] [Misbahulfalah menyuarakan persetujuan]. Tahun dua puluh dua puluh [2020] masa covid sedang melanda cuti dapat cuti banyak hantam [sambil ketawa] walaupun rasa lain _ _ sekeping-sekeping dua keping tu kan kita hantar kita ***try*** [cuba] buat tengok karya dah ada dah dalam diri kita masa tahun dua puluh dua pul.... tahun [2020] dua ribu sepuluh [2010] dah ada rangka nak buat untuk majalah ***ni*** [ini] [sambil menunjukkan komik] Din Budak Bendang [tajuk komik Cik Din] ni [ini] kan. Ada rangka tahun dua puluh dua puluh [2020] baru kita hantar ada yang ***mai*** [datang] dua orang ***offe***r [cadangkang] kita keluarkan buku ini tapi kita ambil _ _ ada ***jugaklah*** [jugalah] yang _ _ syarikat, ni dia ha ***ni*** [ini] ha ini ***depa*** [mereka] gabung sekali [sambil meunjukkan nama syarikat] orang Kedah ***gak hat ni*** pun [juga yang ini]. Dua orang ini ni orang yang ***buat keluar*** [keluarkan] buku ini [komik Din Budak Bendang], di ***ni*** [ini] ***checkout*** [keluarkan].

MF : Apakah perasaan tuan Ketika pertama kali membuat komik?

CD : Perasaan buat komik ini, komik sendiri ini kita rasa biasalakan [biasalah], puas hati aku boleh bawak [bawa] keluar buku [terbitkan komik] selalu duk hantar ja [hanya hantar sahaja]_ _ _ orang, jadi berasa puas hati sebab pertama kali, jadi kita pun mengeluarkan lagi walaupun umur kita selagi kita ada kudrat dan _ kita akan cuba lagi _ _ _.

MF : Sudah berapa banyak jualan komik tuan?

CD : Jualan komik tuan ehh [tersilap sebut] tuan pulak [pula] komik saya [bunyi ayam] _ _ _ _ la ni [sekarang ini] kita buat tapi tak [tidak] banyak dalam dua ribu [2000] pastu [lepas itu] dalam [sedang memikir] berapa ratus lebih kurang masih ada lagi dekat kita, tapi berpuas hati lebih jangkaan kita jangkaan-jangkaan maknanya maksud kita, kita

modal dah lepas _ _ kalau lebih sikit-sikit tu [itu] hanya untuk masa akan datang atau kita boleh cetak lain semula bagi dekat kita, puas hati la dengan hasil jualan kita buat komik _ tu [itu] pun kita nak buat buku kedua plak lepas ini [disahut oleh Misbahulfalah]. Kisah raya ***pulak*** [pula] lepas ini _ raya, sambung cerita ini [sambung Komik Din Budak Bendang].

MF : Apakah cabaran tuan sepanjang bekerja di bidang tersebut?

CD : Okay. Dia bidang ini pengalaman sekarang ini cabaran dia – kena banyak bersabar, kalau tiada kesabaran benda ni [bunyi kereta] _ _ _ sampai _ _ dan juga komitmen kena kuat untuk menyiapkan sebuah buku ini. Sebab apa, setiap karya-karya kita bincang dengan kawan-kawan yang member-member luar _ _ _ _ ***pasaipa hang*** [kenapa kamu] ***tak buat keluar*** [keluarkan], ***hang*** [kamu] bakat ada ini. ***Depa tak*** [mereka tidak] boleh sampai ***level*** [tahap] yang patut kita boleh ***bawak keluaq*** [keluarkan] dah yang mana aku ada komitmen lain _ _ sebuah syarikat jadi ***hat*** [yang] ini _ tapi dia tak boleh, tak boleh menyiapkan satu buah buku sendiri. Kita dah cuba bawak keluar ni ***solo*** [sendiri] kan makna kata ***depa*** [mereka] kata _ walaupun ***hang*** [kamu] baru tapi ***hang*** [kamu] boleh bawak keluar dan depa orang lama pun tak boleh bawa keluar, makna kata komitmen yang kuat bila ***tak dak*** [tiada] komitmen yang kuat memang tak boleh buat, begitu juga yang ***sifu*** [tok guru] saya sendiri pun dia ***tak*** [tidak] pernah ***bawak keluaq*** [keluarkan] sebelum ni [bunyi kereta] dia kata "***Hang*** [kamu] potong aku la, potong dia potong dia, ***hang*** [kamu] baru belajar dekat aku ***hang*** [kamu] dah ***bawak keluar*** [keluarkan]_ dah. Aku ***duk*** [masih] hantar lagi dekat depa [syarikat kartun], aku ***takdak*** [tiada] buku lagi." Setelah itu saya ***duk bincang*** [bincangkan] dengan dia kita kena ***bawak keluaq*** [keluarkan], kita kena cuba berdikari bagi dia puas bagi dia ada _ kuat, lani ni dua buku dah dia ***bawak keluaq*** [keluarkan] sambil-sambil itu pun dia nak ***bawak*** keluaq [keluarkan] [bunyi ayam] buku macam ni juga [sambil menunjukkan Komik Din Budak Bendang] nipis-nipis ini kan, dia akan buat keluar. Ha ni dia akan ***bawak keluaq*** [keluarkan] buku macam ni [sambil menjukkan Komik-Komik] [sambil ketawa]. Ini orang panggil komik, ini orang panggil buku kartun [sambil menujukkan perbezaan Komik dan Buku Kartun] sebab

apa dia [bunyi ayam berkokok] _ dia punya _ kartun, tapi ***hatni*** [yang ini] dia ke arah komik [sambil menunjukkan komik dan buku kartun] _ nak hampir manusia [bunyi ayam berkokok] ini orang panggil komik. Kalau kartun pendek pi macam mana pun, kepala besar orang ***tak dak*** [tiada] masalah jadi dia ada dua [bunyi ayam berkokok] _ dia kata kan. Perbezaan antara komik dengan kartun kan. Dulu mula-mula saya mula dekat kartun tapi kartun ini dah hampir-hampir nak jadi komik [bunyi ayam berkokok] cuma pendek gutu [begitu] kan _ _ kartun dah ni. Kalau komik muka dia kena ada hidung ***tak payah*** [perlu] [bunyi ayam berkokok] _ ***depa*** [mereka] besar ***tang ni*** [bahagian ini] [sambil menunjukkan wajah beliau] ***tak payah*** [tidak perlu]. Ini orang panggil komik. Pelik sikit hidung, mata terbeliak _ _ ha itu kartun. Itu perbezaan antara kartun dengan komik.

MF **: Apakah kenangan manis tuan dan pengalaman pahit tuan sepanjang bekerja di bidang ini?**

CD : Okay, bidang komik ni saya rasa memang banyak pahit manis dia. Pahit dulu la ***noh*** [boleh atau tidak] [Misbahulfalah menyuarakan persetujuan]. Pahit ni pernah [bunyi kereta dan ayam] _ satu, ***tak*** [tidak] nafilah _ _ biasalah kalau tak _. Yang kedua di di di apa dikondem oleh geng [bunyi ayam berkokok] pelukis kartun juga la kartun dikondem dan juga orang kata apa bagi kita rasa terguris la tapi [bunyi ayam berkokok] itu adalah pengajaran bagi kita, bila mai [datang] satu tahap kita akan rasa kita bagi aku kuat lagi untuk kita terus [bunyi telefon] berkarya bila ohh ini kelemahan aku. Daripada situ kita, kita belajar dan _ _ _ daripada Kedah punya sebagai seorang anugerah Kartun Kedah Utara berjasa anugerah berjasa di – negeri Kedah, sijil ada tapi lupa bawa turun ***pulak*** [pula]. Selepas tu dapat anugerah apa pertandingan – ini [sambil menunjukkan anugerah yang beliau dapat] pertandingan – [bunyi ayam berkokok] kartun, ini jawi ini melayu ini sekolah menengah ehh sekolah rendah ***tulah*** [itulah] pertandingan jawi tapi sama gambar dia yang ini. Tu dapat ***first prize*** [tempat pertama] dan juga tahun dua ribu sepuluh [2010]. Masuk dalam ***paper*** [surat khabar] Utusan dan juga Berita Harian. Lepastu itu selain daripada itu dapat anugerah apa lagi – anugerah ada satu lagi tapi ***tak*** [tidak] ingat itu antara – tak tak _ _di Kuala Lumpur itu biasa-

biasa ***ja*** [sahaja] _ _ kita simpan ini. Jadi benda ini buat kita semangat lagi berkarya lagi pada masa akan datang sebab bila kita dapat anugerah ini _ _ _ _.

MF : **Bagaimanakah industri Lukisan batik dan pembuatan komik mengubah atau mempengaruhi kehidupan tuan?**

CD : Okay, apa anugerah apa [Misbahulfalah mengulang soalan]. _ _ _ _ _ _ _ _ _ lagi bertambah kuat walaupun _ _ _ sekarang ni zaman digital _ _ digital, zaman ***la*** [sekarang] kita boleh buat kartun, kita boleh masuk PDF _ _ _ _ kita baca _ _ ***Intagram*** apa kata tau pun satu lagi dalam kita punya antarabangsa itu. Jadi daripada situ kita rasa lagi komitmen jadi kita, apa mula-mula itu takut juga bila datangnya gadget sekarang ni [bunyi ayam berkokok] benda itu akan terjejaskan, memang terjejas untuk industri kartun sebab dulu boleh dibayar bulan untuk kerja dengan satu syarikat sekarang kartunisme [bunyi ayam berkokok] _ _ memang balik naik kereta ***Porche*** [sambil ketawa] zaman itu kan _ _ dari rumahnya ***ja*** [sahaja] kartunis semua kan macam ***tak*** [tidak] percaya lepastu ***member hang*** [kamu] masuk ***dak*** [tidak] ni ***apadia*** [apakah] _ ***hang*** [kamu] punya penerimaan Din Bendang [nam komik Cik Din] ***hang*** [kamu] jual ini _ _ bentuk laguni [begini] ka mungkin untuk wallpaper dalam dalam telefon p***a*** [apa] kan untuk _ _ _ itu salah satu punca rezeki untuk kita teruskan berkarya lah dan tak putus asa untuk melukis kartun ni. Boleh kot jawapan tu. Lagi- .

TAMAT BAHAGIAN 4.1

BAHAGIAN 5: SUMBANGAN

MF : Apakah sumbangan tuan Ketika dalam Lukisan komik?

CD : Saya bagi saya lukisan daripada _ saya bagi sumbangan berbentuk iaitu bentuk orang panggil pengajaran dan juga ***apa dia*** [apakah] dalam islamiah orang panggil. Berbentuk macam ***tulah*** [itulah] bagi budak-budak supaya ibu-bapa mereka lebih bagi menyukai anak-anak mendekatkan [bunyi ayam berkokok] _ _ orang kata kartun ***ni*** [ini] bukaan kata _ malah untuk pengajaran dan juga ke arah islamik. Benda ***tu*** [itu] yang buat kita untuk berkarya dan juga memberi untuk apa ***tau*** [tahu] untuk ilmu-ilmu yang zaman sekarang dah ***taktahu*** [tidak tahu] apa itu peggunaan macam contoh pukul padi, naik kerbau apa [bunyi ayam berkokok] _ _ benda-benda itu boleh dapat di rumah saya dan boleh ingat melawat tengok dan benda-benda itu boleh buat tarikan satu masa kita boleh buat _ dan benda itu kita akan meluaskan lagi daripada [bunyi ayam berkokok] _ kita perlukan benda-benda yang ***rare*** [jarang] supaya _ _ masa ***tu*** [itu] bila aku buat jalan ***p*** [pergi] ke bendang ***depa*** [mereka] ronda _ ***duk*** [duduk] sewa _ ***tau kan*** [tahu atau tidak] jadi benda tu boleh kita _ _ sebab benda tu dah pupus [menceritakan kisah Din Budak Bendang].

MF : Apakah inspirasi tuan dalam mencipta seni lukisan?

CD : ***Apadia*** [apakah] sumber inspirasi?

MF : Haa [tanda setuju].

CD : Saya sebenarnya adalah setiap orang ada sumber inspirasi dia ***tiap*** [setiap] manusia ***ni*** [ini] pasti dia buat ***pasaipa*** [kenapa] dia tengok orang berjaya ***kan*** [ya atau tidak]. Bila dia tengok orang berjaya ***oh tu*** [itu] dia berjaya daripada situlah kita dapat sumber inspirasi kita contoh dapat ***type*** [menulis] – Don kartunis Don, Don sebenarnya nama Ishak [bunyi ayam berkokok] – tapi nama dia Ishak itulah yang membuatkan kita rasa ***oii*** [teruja] pelukis ni _ jauh dia pun pelukis _ _ ***lepastu*** [Lepas itu] dia lukis kartun dia

boleh lukis ***water colour*** [warna air] minyak, ***tengok*** [lihat] [ayam berkokok] _ _ cuba buat walaupun hidup aku ***takla*** [tidakla] hebat mana buat juga ***tulah*** [itulah] sumber inspirasi kita, daripada ***depa tu lah*** [merekalah] Lat [pelukis] Lat pun kata macam ***friendla*** [kawan] sebulan mesti kadang-kadang dia akan telefon sekali tanya buat apa dah dia tengok perkembangan kita, kita _ hantar buku kita dua buah dah ***ni*** [ini] dia ***support*** [membantu] tau Lat kenal Lat kartun [sambil Ady dan Falah menjawab soalan Cik Din] dia la ni [Lat sekarang berada] level paling atas ***dah*** [sudah] dia paling level atas jadi kita ambil dari sumber inspirasi dia supaya kita jadikan idola kita ***depa*** [mereka] pun buat cd bentuk ***apadia*** [apakah] Kampung Boy apa itu kan cd daripada benda itu kita rasa kita untuk terus bersemangat Din Budak Bendang [komik Cik Din]. Dia kisah tentang budak-budak kan, kita tentang bendang kisah kita sebab fenomenal dengan Kedah ***ni*** [ini] iaitu Kedah Jelapang Padi. Betul ***dak*** [tidak] dengan tema ini betul hidup ***UMNO*** [parti politik] [sambil ketawa] ....

MF : **Apakah pandangan tuan mengenai perkembangan Lukisan komik dalam negara kita?**

CD : Pandangan komik dalam negara kita ni pandangan, masih lagi banyak tidak menghargai tentang pengorbanan seorang pelukis _ _ _ kerana ***tak*** [tidak] berapa banyak orang dalam ***lima puluh peratus*** [50%] kita – boleh kata dalam 50 setengah begitu _ _ _ jadi benda ***ni*** [ini] sebenarnya kita kena [perlu] memupuk lagi budak-budak lebih ***tau*** [tahu] dan mendekati melalui kita pergi sekolah-sekolah untuk menunjukkan orang kata untuk _ pembelajaran dari segi sejarah pada kartun ni boleh tunjuk dekat ***depa*** [mereka] ***depa*** [mereka] akan mula mendekati sebab apa kartun ni mudah untuk ***depa*** [mereka] pahami [fahami] dan gelagat kartun ***ni*** [ini] daripada segi sejarah, daripada segi islamik, daripada segi pendidikan jadi benda ***tu*** [itu] kita akan terapkan _ bentuk-bentuk daripada contoh tadi la supaya ***depa*** [mereka] boleh ***paham*** [faham] apa **medepakatan** [mendekatkan] kartun kepada mereka.

MF **: Bagaimana Tuan percaya karya Tuan telah menyumbang kepada pemeliharaan dan penyebaran warisan seni lukis?**

CD : Soalan **koi** [makin] mantap ini [sambil ketawa]. Soalan **koi** [makin] mantap ***apadia*** [apakah] ulang sekali lagi.

MF **: Bagaimana Tuan percaya karya Tuan telah menyumbang kepada pemeliharaan dan penyebaran warisan seni lukisan?**

CD : _ apa kalau kita menyumbang dari segi – orang kata apa pengajaran dan pembelajaran macam saya kata ***tadilah*** [sebentar tadi] pembelajaran dalam bentuk benda-benda kita nak pupuk [bunyi burung] kita nak memupuk semula permainan tradisional yang tidak pernah main masa sekarang ***kan*** [betul tidak]. Dari situlah _ bagi bagi minat untuk bagitau pada budak-budak sekarang permainan-permainan tu dah pupus dah ***sejak*** [semenjak] kita bagi budak-budak rasa bila ***mai sini*** [datang sini] ***ok*** [baiklah] kita senapang _ biasa main ***tak*** [tidak] ***hampa*** [kamu semua] dulu ***boh boh*** _ [letak] mungkin dia hebat lagi [sambil ketawa] ha ***lepastu*** [selepas itu] main gasing, gasing ***tu*** [itu] biasa dah orang dengarkan, ***ok*** [ayuh] kita main ***camplung*** [permainan tradisional] sejarah yang mana hampir pupus pada zaman sekarang kerana benda ***ni kan*** [ini kan] [sambil menunjuk telefon beliau] lupa habis, jadi benda ni [ini] kita terap balik bila bila kita buat tempat macam ni [ini] kita buat gerai-gerai akan datang ***depa*** [mereka] akan mai datang kita akan terapkan dengan tradisional untuk mereka tahu, anak-anak mereka tahu tempat ni ***oo*** [begini] _ _ anak-anak _ _ _ _ _ _ jadi benda ***tu*** [itu] kita terap dan juga untuk [bunyi ayam berkokok] orang-orang akan datang ***ni*** [ini] ***okay*** [baiklah] saya dah percayalah kata kita ***ni*** [ini] akan memberi manfaat kepada kita semua dan sumbangan berbentuk islamik iaitu - jom kita ***p*** [pergi] ke masjid ***tu*** [itu] saya masuk untuk satu, setiap bulanlah boleh kata ***depa*** [mereka] akan telefon hantar karya berbentuk pengajaran islamik ni [ini] kita tambah karya yang bentuk islamik ini yang kita akan hantar ***p*** [pergi] dekat ***depa*** [mereka], ***depa*** [mereka] akan siarlah dalam satu majalah majalah Sura Hati ***ehh ha dia*** [ya betul] Suara ***eh*** [ka] tak bawak turun ada di atas. Majalah tu [itu] untuk islamik bagi pengajaran, mengapa orang buat contoh ni [ini] pengajaran. ***Ok*** [baiklah] contohnya, tok dia duk ***tengah buat*** [sedang mealakukan] kan macam ***ni*** [ini] [sambil menunjuk kea rah titi] bendang kan _ _

banyak bendang orang ***depa*** [mereka] akan lalu, setiap orang akan lalu ***depa*** [mereka] nak ***p pancing*** [pergi memancing] depa nak ***p jala*** [mereka nak pergi menjala] lalu ***kot ni*** [lalu sini] kita buat bagi elok [cantik] untuk apa, untuk kemudahan ***depa*** [mereka] nanti. Kita dapat pahala ***dak*** [ya atau tidak] [Ady dan Falah mengiakan Cik Din] pahala kan, jadi benda itu akan cerita balik [semula] buku kita [ayam berkokok] _ _ _ _ pergi buat jambatan untuk _. Kira hebatlah, tok buat ni untuk dapat pahala. Pahala macam mana tok, bagi orang lalu kalau tak ***dak*** [tiada] titi orang nak lalu ***macam mana*** [bagaimana] orang kena lompatkan buat elok-elok bagi depa [mereka] lalu, moto lalukan benda tu [perkara tersebut] kita dapat pahala. Ha itu salah satu contoh.

MF : Macam pengajaran budak-budak waktu zaman sekarang [dituruti dengan persetujuan Cik Din].

CD : Dia macam kita buat kemudahan-kemudahan untuk kemudahan masyarakat kan, itu salah satu contoh. Mancing pun ada pengajaran juga, kita – orang kata apa dia pergi mancing yang ni tak buat lagi, baru tengah _ duk tengah rangka _ _ jugalah empat muka surat, cerita cerita dia abang saya ***ni*** [ini] dia suka ***mancing*** [memancing] dia [abang Cik Din] pun buat kraftangan juga dia kisah dia ***mancing*** [memancing] _ kita ***haritu*** [hari itu] dapat banyak ka, dapat sikit ka, kita redha ini ketentuan Allah betul tak, kita bahagi sikit beda bagi dekat adik-beradik. Maknanya kita sentiasa ingat kepada, bukan kata, untuk kepuasan hidup dan juga memberi manfaat [bunyi telefon] kepada adik-beradik kalau boleh bagi dekat kawan-kawan, kalau lebih lagi buat kenduri. Contoh kalau dapat ikan banyak ***harini*** [hari ini] kan, kita buat kenduri. Jadi benda-benda ***tu*** [itu] manfaat untuk kita semua redha apa yang Tuhan bagi sikit. Itulah pengajaran juga dari segi islamik. ***Ok*** [baiklah] lagi.

MF : **Dengan pengalaman yang ada dalam Lukisan komik, apa yang dapat dilakukan oleh tuan untuk menarik minat masyarakat untuk mengenali Lukisan komik?**

CD : ***Okay*** [baiklah], pada pendapat saya untuk menarik minat – komik ni kita kita cuba produk yang terbaru atau pun ***dilama*** [yang lama] kita buat dalam bentuk baru, idea baru. Itu dalam karya bentuk digital, kalau orang nak ***stay*** [kekal] lagi yang lama kita cuba memupuk ***balik*** [semula] buat kad raya balik. ***P*** [pergi] print lain gambar-gambar untuk, banyakla _ _ [sambil ketawa]. Kita buat kad raya, kita buat poster kita hantar balik kita kita menyemarakkan apa saat-saat yang budak-budak atau ***apadia*** [apakah] kad raya kami ***tak tau*** [tidak tahu], tengok ayah dapat dah ni kad raya, ini la dulu orang hantar mana ada telefon ***kan*** [ya atau tidak] la ***mai*** [datang] hantar di rumah ja posman ***mai*** [datang], seronok noh ayah ***no*** [ya ayah ya] posman ***mai*** [datang] ***sat nak p*** [sekejap mahu pergi] tengok _ _ main _ untuk memupukkan. Jadi benda ***tulah*** [itulah] yang buat ***depa*** [mereka] rasa ***uishh*** [terkejut] _ _ ***seronok*** [gembira] _ _ ***la*** [sekarang] kalau ***p*** [pergi] jumpa pun kawan [sambil menunjukkan telefon] [sambil ketawa] dulu dak saya faham saya faham, kami ingatkan [bunyi kereta _ _ benda ni bagus benda ***ni mai*** [ini datang] kacau ***ni*** [ini] [sambil menunjukkan telefon] [sambil ketawa] saya kata ini dia ini _ _ _ kita pun kena pandai guna, kita kadang-kadang kena bagi sama banyak orang kata, ***uishh*** [terkejut] takkan ***hang*** [kamu] tak tengok telefon betul juga ***noh*** [ya] _ kena ada juga ***noh*** [ya] jadi salah satunya untuk manfaat, untuk masyarakat [bunyi lori] _ _ daripada ***tu*** [itu] – memupukkan silaturahim melalui kartun, aih lari tajuk ***pa*** [ka] dan juga mungkin kita buat apa baju manfaat la betul ***dak*** [tidak] manfaat la baju kiranya kita nak buat pertandingan bola ka nak buat team nama apa nama kumpula rogayo buat kartun sikit boleh Din sepak bola _ _ rogayo kita buat baju kan contohnya itu. ***Okay*** [baiklah] ***mancing*** [memancing] nak buat baju, boleh boleh mai mai mai nak buat geng-geng ***team*** [kumpulan] baju kami kami UiTM kami nak buat ***team*** [kumpulan] untuk contoh la ***team*** [kumpulan] bola ka team untuk geng-geng sajak ka kita buat. Daripada ***tu*** [itu] nak buat cover baru untuk mana-mana persatuan cover apa untuk mana-mana syarikat cover bukulah cover buku cover apa contohkan [sambil menunjukkan komik] ***pastu*** [selepas itu] buatlah untuk apa, jadi benda banyak ***menamfaat*** [manfaat] ini ***menamfaat*** [manfaat] [sambil menujukkan poster beliau] untuk apa dari segi sudut orang suka ambil gambar zaman ***la*** [sekarang] kita ***boh***

[letak]. Supaya benda tu ***depa*** [mereka] tengok menarik ***depa*** [mereka] akan rasa oh nanti ambil gambar malam-malam suka ambil gambar kita kan ***pesyen*** [macam] tu dah zaman la ni ***kete kete semasa*** [semasa ke semasa] zaman ini _ manfaat tu manfaat dia.

MF : **Bagaimana tuan dapat memberi inspirasi kepada orang lain yang ingin mengejar kerjaya lukisan komik?**

CD : ***okay*** [baiklah], seolan ni juga agak padat ***jugak*** [juga] – dia nak memupuk tu susah sikit ***tapi*** [tetapi] kita cuba menerap menerap pergi satu sekolah ke satu sekolah kita mencari bakat budak-budak kadang kita ***taktau*** [tidak tahu] kita ***p*** [pergi] sekolah baru kita ***tau*** [tahu] ***ohh*** [terkejut] ada lima enam orang dalam sekolah ni yang berbakat melukis dari itu kita cuba menarik perhatian ***depa*** [mereka] kita bagi hadia ke mereka sebuah buku yang ***depa*** [mereka] rasa [bunyi kereta] buku ***depa*** [mereka] dapat seronok ***ni*** [ini] benda tu yang membuat depa [mereka] rasa nak buat, ***depa*** [mereka] nak berjaya bagi _ _ _. Contoh Ujang ni dia buat buku [bunyi burung] aku nak berjaya macam dia juga [bunyi burung] _ _ _ buku aku ***tulah*** [itu lah] nak bagi _ keluar nama Ujang contoh ***la kan*** [sahaja] jadi benda ***tulah*** [itulah] yang kita boleh menerap, mengurus sekolah-sekolah semula kita akan masuk untuk jualan buku, mungkin kita lukis-lukis muka orang macam ni [sambil menujukkan komik]. Daripada situ kita rasa kitab oleh ***tackle*** [menarik minat]. Setakat kalau kita panggil depa ***mai*** [datang] nak dengar ini kan [bunyi burung] _ ada-ada la tapi kita nak ***tau*** [tahu] mana budak mana yang paling sesuai yang agak boleh pergi jauh, yang agak boleh pergi jauh sekolah-sekolah tu ***baguis*** [bagus]. Sebab itu, kartun ni masuk sekolah ***super market*** [pasaraya], komplek untuk jualan-jualan buku. Daripada situlah orang kata apa kita dapat cari, cungkil bakat budak ibu bapa yang mana ***duk tengok*** [sedang melihat] anak dia kearah itu dia mesti bawak mai anak dia dia ***ni*** [ini] melukis ***ja*** [sahaja] hari itu dia tengok Tiktok ada dia nak cari tentang ni tentang ni Star Parade [pusat membeli belah] dia nak ***p*** [pergi] tengok dekat Aman Central dia nak ***p*** [pergi] tengok dalam-dalam tarikh berapa haribulan kan, ***depa*** [mereka] bawak anak-anak ***depa*** [mereka] ***mai*** [datang] _ _ dapat. Jadi media sosial ini ada baik ada guna _. Contohla dia ***habaq***

[bagitahu] kata ada ada ada buat dekat mana _ _ pasal benda ***ni*** [ini], jadi depa [mereka] akan bawalah anak-anak pergi duduk dalam [bunyi kereta] _ _ _ - .

MF : **Apa rancangan dan projek yang tuan ada pada masa akan datang untuk membawa perubahan dalam industri lukisan komik?**

CD : Bismillahirrahmanirrahim [ayat Al-Quran], soalan ***ni*** [ini] saya nak jawab panjang sikit. Alhamdulillah walaupun [bunyi telefon] walaupun saya tak berapa apa orang kata berapa modallah tapi saya dah nampak ***dah*** [sudah]. Rezeki ni Allah akan tolong saya untuk membuat _ jauh iaitu, apa yang saya ada apa saya minat, hobi saya dan juga – pengalaman yang saya _ dan saya minat benda ***tu*** [itu] daripada tempat lain. ***Okay*** [baiklah] contohnya, apa yang saya buat sekarang ini [bunyi kereta] iaitu berasas mula-mula melukis, dengan kata melukis ***tu*** [itu] boleh _ pameran, exhibition [pameran] mana-mana. ***Okay*** [baiklah] contoh lukisan yang saya lukis itu dia ***tonjolkan*** [menonjolkan] barang lama contoh mesin ais ataupun mesin getah apa _ _ satu. Dia akan cerita la ***okay*** [baiklah] dia tunjukkan mencerita ini sebab apa pengalaman dia dengan tok dia mak dia buat dia tunjuk gambar ni orang nampak pengalaman yang sama ***depa*** [mereka] akan boleh merasai itu. Kerana ada memo kenangan mereka ini _ sebab apa dia selalu pengalaman ***tu*** [itu] belakang pun ***elok*** [baik] belakang dia kan suasana cantik kenangan tema ***tu*** [itu] dia akan datang dia tengok dia ada duit dia mampu dan ada orang yang atasan ***depa*** [mereka] akan beli [bunyi ayam]. ***Okay*** [baiklah], daripada ***situ*** [ini] kita lihat, daripada lukisan lukisan ***tu*** [itu] saya melukis dan saya ***p*** [pergi] ambil dari benda itu saya simpan di sini. Saya simpan saya _ _ ini manfaat lagi boleh orang kata apa boleh pergi ke arah pelancongan, pelancongan macam mana kita ada ***benda-benda*** [barang antik] orang luar ***depa*** [mereka] nak ***tengok*** [melihat] apa yang ada. Contoh, dia bertemakan bendang jadi konsep semua bendang macam _ macam mesin kita pakai ***sisiar*** [sisir] nampak itu yang macam sikat itu [sambil meunjukkan rupa sisir] lepastu mainan budak-budak ***dulu*** [dahulu] mainan tarik apa dalam bendang, main apa jadi saya kena siapkan benda ***tu*** [itu]. Jadi benda itu saya akan buatkan daripada melukis ini hingga menjadi satu tempat untuk pelancongan. Untuk kerjaya yang saya harus harus merentasi dan juga harus

mengharungi apa kata [bunyi ayam] walaupun ada halangan adik-beradik kita cuba buat cuba supaya benda ni ***depa*** [mereka] akan ***join*** [sekali] sama dengan kita dan orang kampung ***join*** [sekali dengan] kita dan juga satu tahap Kedah kata ini tempat ***tourism*** [melancong] dia sampai tahap ***tourism*** [pelancongan] orang jauh akan ***mai*** [datang] biar bagi sinonim dengan nama Kedah Jelapang Padi. Itu matlamat saya untuk negeri Kedah dan kampung termasukla _ _ _ faham apa saya buat. Daripada mula saya melukis tadi dia akan pergi _ dia ***abaq*** [bagitahu] _ _ _ _ _ rupa-rupanya aku simpan ni ada sebab rupanya aku simpan ni ada sebab untuk apa tempat ni boleh jadi tempat melancong _ bendang-bendang pun kita akan boleh ***contact*** [telefon] ***Mada*** [syarikat pertanian] kitab oleh ***contact*** [telefon] dengan _ prosesnya lebih kurang itu ***cuma*** [tetapi] dia nak ***mai*** [datang] nak bincang lagi itu, nak tengok buat apa ***tu*** [itu] ***depa*** [mereka] ***mai*** [datang] tengok nak pantau. _ _untuk mengukuhkan lagi apa benda-benda _. ***Lepastu*** [selepas itu] kita tak yah [tidak perlu] teruk dah, kita cuma fikir apa lagi nak bagi ***elok*** [cantik] memperbaiki mana _ kita ***habaq*** [bagitau] depa [mereka] [bunyi kereta] _ sekarang ni untuk tradisional punya sekarang. Rumah batu tapi masih kekalkan tradisi contoh dia macam tu. Contoh rumah depan ***ni*** [ini] Pak Cik Din akan bagitau lagi dekat ***depa*** [mereka] ada la cara dah nampak dah cuma ***ni*** [ini] macam depa [mereka] dua ***ni*** [ini] ***tidak mau*** [mahu] berapa nampak lagi dan yang ni dah nampak dah dan kakak-kakak lain yang diluar sana dah nampak dah apa yang kita nak buat jadi ***depa*** [mereka] cuba tolong cuma dua ni [ini] ***taktak*** [tidak] menarik ***kot*** [mungkin]. Faham kadang-kadang kita ***ni*** [ini] ***semak*** [kucar-kacir] ***depa tak tau*** [mereka tidak tahu] satu hari nanti boleh orang akan datang minat depa buang kita ***taruh*** [simpan] _ _ _ _ contohlah mesin jahit kalau rosak sekali pun jangan buang ada ***mai*** [bawa] sini [Falah menyahut pertanyaan Cik Din] kalau sayang simpan, kalau tak sayang ***mai*** [bawa] jual dekat saya. Bukan apa, kita tak boleh guna mesin kita guna tapak dia [Ady mencelah] kalau mesin dia tak elok [tidak baik] boleh jadikan ***display*** [pameran] kita ***display*** [mempamerkan] kita buat satu bilik di rumah kita ka, di rumah bandar pun ***tak apa*** [tidak mengapa], rumah taman ***tak apa*** [tidak mengapa] rumah banglo pun ***takpa*** [tidak mengapa] ***so*** [jadi] buat bagi ***elok*** [cantik] kita ***bubuh*** [letak] kain sikit _ _ kita boh [letak] lapik kita boh deco pokok-pokok kita ***boh*** [letak] pasu sikit dekat tepi dia esok ***aihh*** [terkejut] kita tengok gambar ***tu*** [itu] _ _ _ ini bukan

olok-olok ini bukan _. Jadi rumah kayu ka, rumah banglo ka [bunyi burung], benda-benda tu jangan buang ***taruh*** [simpan] jumpa dekat kedai keling botol agak benda ***ni*** [ini] manfaat kepada kita dan juga untuk boleh masuk menghasil duit kita ambil [bunyi motor]. _ _ satu hari nanti kita tau [tahu] benda itu apa ini ***first isu first keluaran*** [keluaran pertama] apa mesin kita boleh banyak mana boleh bawa keluar duit. Itu kalau ke arah itu kalau ***tak*** [tidak] _ duit kita buat pameran di rumah ***ni*** [ini] tak pa [tidak mengapa] kalau, satu tahap ***depa*** [mereka] boleh _ kita letak orang akan jadi tarikan _ _ sambil ***depa*** [mereka] nak rehat sambil _ _, betul ***dak*** [tak] itu adalah pendapatan orang cara kita, budak-budak tak nampak kan, mungkin kita pergi university kita dah nampak la kan [bunyi ayam]. Benda itu beri manfaat kepada kita. Jadi seorang pelukis aku ***nak*** [mahu] ***hang*** [kamu] punya mesin mesin apa mesin jahit, aku nak lukis ***ni*** [ini] _ _ kadang punca tu [itu] la bagi aku inspirasi. Sekarang nak p [pergi] cari apa nama satu kepuasan _ _ _ _ _***pikiar*** [fikir] kena ada benda ***ni*** [ini] ***tak tau*** [tidak tahu] bila kena ada kena ada kena ada, lebih baik aku buat muzium, jadi ***lagutu*** [begitu] pula. _ bagi idea dekat kita bersyukurlah pada Allah itulah perkembangan terkini dan juga untuk masyarakat semua akan datang sini melihat benda-benda [bunyi kereta] orang kata apa [bunyi kereta] _ _ _ kita mengimbau dan juga memupuk ***balik*** [semula] sejarah-sejarah tok nenek kita ***dulu*** [dahulu] kita boleh lihat untuk tujuan _ _ _ _ pak cik akan buat satu kedai, kedai runcit lama Syamil ada bagitau [bagitahu] ***dak*** [tidak] [Falah menjawab soalan Cik Din] hat tu ni testing ja sini [bend aitu percubaan sahaja] akan ubah pergi sana nanti ubah ***p*** [pergi] belakang _ _. Sekarang kami akan buat kedai makan di sana dan juga gerai gerai apa orang panggil kedai runcit, semua konsepkan yang ***lama*** [antik].

TAMAT BAHAGIAN 5

BAHAGIAN 6: HARAPAN

MF : Apakah harapan tuan terhadap industri lukisan komik untuk masa yang akan datang?

CD : Harapan pak cik akan datang ***ni*** [ini] kira harapan harapan berterusanlah generasi ke generasi akan datang biarlah benda ini menjadi satu legenda dan tidak mudah dilupa oleh masyarakat di Malaysia ini mahu pun di luar negara dan harapan pak cik harapan yang setinggi-tinggi gunung [sambil ketawa] jadi – bagi pak cik dia bukan mengarutla dia untuk ***menamfaat*** [manfaat] dia bukan mengarut harapan supaya benda ini menjadi satu manfaat pada semua masyarakat [bunyi kereta] dia bukan benda mengarut. ***Dulu*** [dahulu] ***mak bapak*** [ibu bapa] apa la baca kartun ini tak ***menamfaat*** [lansung] ***p*** [pergi] baca bukulah, tapi bila sekarang bila baca buku ***ehh la*** [maksud menyindir] buku kartun buku kartun satu, buku pelajaran semua ada kartun tapi bila sekolah pun kena ada buku cerita ***bi*** [Bahasa inggeris] kan ***patutnya*** [sepatutnya] jadi benda ***tu*** [itu] makna kata perluaskan lagi sampailah bidang pelajaran bukan kata untuk ***seronok-seronok ja*** [gembira-gembira sahaja]. ***Dulu*** [Dahulu] zaman ***80-an*** [1980] apa ***hang*** [kamu] baca buku kartun orang marah betul ***dak*** [tidak]. Maknanya benda ini zaman ***la*** [sekarang] nampak makin terbuka ***dah*** [sudah] tengok kartun TundderCat lah [cerita kartun] di ***tv*** [televisyen] apa kan tengok tengok apa kartun dalam ***tv*** [televisyen] TundderCat tu ***menamfaat*** [manfaat] juga kan [sambil ketawa] ***menamfaat tau*** [manfaat tahu atau tidak] bagi contoh ***menamfaat*** [manfaat] apa contoh kartun la [Ady dan Falah menjawab soalan Cik Din] ***hampa*** [kamu semua] pula kena tanya soalan haa jalan cerita dia, moral dia daripada salah seorang _ dia nak tengok karakter dia, jalan cerita dia ***storyboard*** [jalan cerita] dia, dia nak tengok ***apadia*** [apakah] ***background*** [latar belakang] hebat ***ka dak*** [atau tidak] lukis tahap mana cantik dak duk ***pikiar*** [fikir] macam itu ***plak*** [pula]. _ dia ***storyboard*** [jalan cerita] kan. Lepastu, bagi orang dewasa ***la kan*** [ya atau tidak] lepastu kartun ni ada ***menamfaat dak*** [manfaat atau tidak], pengajaran kebanyakkan kartun ***la ni*** [sekarang ini] banyak pengajaran itulah. Cerita-cerita nabi kan dalam kartun dan animasi. Cerita nabi, cerita sang kancil pengajaran dak ***betul dak*** [betul atau tidak] cerita upin ipin pengajaran ***tula*** [itula] budak upin jom

tengok [lihat] wayang jom ha jom tengok wayang baru upin ipin ada pengajaran dia bukan nak ajar untuk bukan nak ajar ***apadia*** [apakah] dia akan menceritai _ macam upin ipin itu ***apadia*** [apakah] ceritakan pada zaman dahulu. Main kereta sorong, tolak tin pak cik ada buat ada situ [sambil menunjuk ke arah belakang] semua ada semua ada. Jadi benda tu manfaat kan, kartun bukannya _ _ kalau orang kata ***tak bagi*** [tidak membenarkan] manfaat tu [itu] bohong la hang [kamu] meai [datang] tahun ***70-an*** [1970] tak pun ***80- an*** [1980] sikit-sikit yang tak boleh [tidak boleh], ***mak bapak*** [ibu bapa] masa tu marah ***tak*** [tidak beri] manfaat budak-budak zaman ***la*** [sekarang] kartun bukan yang ***tak*** [tidak] beri manfaat. ***Tak tau la*** [tidak tahu] beri pandangan ***ja*** [sahaja] ***satgi*** [sekejap lagi] ***hampa kata*** [kamu semua cakap] pak cik ***kelentong*** [menipu] tidak beri manfaat kan ***hang*** [kamu] memang percaya ***tak*** [tidak] beri manfaat [sambil ketawa] bagi pak cik ini satu manfaat sebab kita lalui, kita _, kita ***p*** [pergi] dengar ceramah, kita ***p*** [pergi] badan-badan persatuan Kuala Lumpur. Semua ***la ni*** [sekarang ini] dah jual. Betul ***dak*** [tidak], ***lepas itu*** [selepas itu] macam-macam lagi la persatuan la kan betul tak [Falah mencelah] ***haa group*** [kumpulan], ada apa-apa yang ***function*** [berfungsi] besar-besar ***p*** [pergi] terus [Cik Din membuat bunyi motor] walaupun moto buruk-buruk ***hat*** [yang] berlubang-berlubang ***hampa*** [kamu semua] ***tau*** [tahu] moto buruk-buruk kan jangan duk ***tauk*** [buang] moto ***tu hang repair*** [kamu perbaiki] boleh jalan manfaat ***tu*** [itu] betul ***dak*** [tidak] berkarat ***biar p*** [biarkan sahaja] ***tok sah duk*** _ [jangan pergi] bagi ***dia*** [motor] boleh jalan tambah ***boh*** [letak] ***boh rare, boh rare, boh rare*** [aksesori motor] bagi nampak ***rare*** [hebat] _ aku punya pegang ***ni*** [ini] ***handle*** [pemegang motor] aku dapat aku _ kedai kedai ***tu*** [itu] ada _ _ _ tahun ***70-an*** [1970] bertul ***dak*** [tidak]. Benda tu manfaat, jadi benda tu [itu] janganlah kita _ benda ***ni*** [ini]. Zaman dulu orang tak pandang betul ***dak*** [tidak]. ***Okay*** [baiklah] habis.

MF : **Bagaimanakah tuan berharap untuk sentiasa diingati?**

CD : Apadia [apakah]?

MF : **Bagaimanakah tuan berharap untuk sentiasa diingati?**

CD : Dia untuk kekal diingati lepas pak cik sentiasa diingati dah – benda yang orang tidak lupa kan. Hargailah pengorbanan, sejarah orang ***dulu*** [dahulu] yang buat kerana itu adalah ***apadia*** [apakah] orang kata apa hasil tangan mereka ***tu*** [itu] bermakna bagi generasi sekarang ***ni*** [ini] untuk memupuk menaruh _ untuk generasi akan datang untuk melihat dan ***jugak*** [juga] [bunyi burung] apa bentuk sekali media sekali pun _ betul tak aku jawab.

MF : **Apakah harapan tuan terhadap generasi yang berkecimpung dalam lukisan komik?**

CD : Harapan pak cik – pada generasi-generasi akan datang tabah, sabar dan jadilah _ sebagai satu kekuatan membina semangat pada masa akan datang daripada generasi dulu janganla buang bagilah bagilah jadilah itu tempat untuk kita memikirkan apa kegunaan pada masa depan. Contoh sekali, contoh ini yang terbaik la P.Ramlee habis ***katup*** [tutup] cerita. Cerita P.Ramlee sudah ***berlambak*** [banyak] pengajaran yang kita dapat. Kita bercerita dekat orang melayu P.Ramlee pengajaran [sambil mengangguk kepala] habis. Itu satu contoh pengajaran yang paling dekat dengan masyarakat kita. Orang kata benda itu kita harus menjaga nilai orang-orang lama ***buat*** [lakukan]. Sebelum P.Ramlee tu [itu] ***tak dak*** [tiada] rakam kita tak dapat la – cuma dapat cerita, ***takpala*** [tidak apa-apa] orang dulu buat _ macam, buat macam-macam [bunyi kereta] macam buat anok tarik kerbau ***ni*** [ini] anok [sambil menunjukkan komik beliau] guna apa ini pak cik ada bawah ***ni*** [ini] semua, Cuma ***tak*** [tidak] bawa keluar ***ja*** [sahaja] ***ni*** [ini] orang panggil anok tarik padi [sambil menunjuk contoh di komik beliau] kerbau tarik ***ni*** [ini] [bunyi ayam berkokok] ni orang panggil anok ni [bunyi burung berkicauan] budak-budak dulu _ ***ni*** [ini] zaman pak cik ini. Kalau rosak jangan bakar ***repair*** [perbaiki] ***elok-elok*** [baik-baik] ini rosak semua ini bawah ni bawah ***plawood***

[kayu] ni [sambil menunjuk kearah bawah rumah beliau]. Dapat rangka dia rosak kita ambil ***repair*** [perbaiki] ***sikit ja*** [sahaja] dia punya ***body ni*** [badan ini] lepas itu bawah ini kayu la kita ***repair*** [perbaiki] [bunyi burung berkicauan] ***okay*** [baiklah] ***bukan payah mana*** [susah sangat] tak reti [tidak pandai] ***pi*** [pergi] tanya ***orang repair*** [tukang baiki] payah sangat ***mai*** [datang] sini aku beli [sambil ketawa]. Bukan ***payah mana*** [susah sangat] ***mai*** [datang] sini aku cari. Aku konsepkan bendang _ tapi kalau ***hampa*** [awak semua] ***hat yang*** [yang] getah-getah aku budak ***motong getah kan*** [pemotong getah] boleh juga terima ***taruh-taruh*** [simpan-simpan] dulu simpan ada sejarah lagi kita _ _ menorah getah kita akan buat di situ untuk aku ***p*** [pergi] jalan rumah tok aku boleh menoreh kita simpan la ***sikit*** [sedikit]. Menoreh ***tu*** [itu] kita boleh cerita dekat ***depa*** [mereka] kayu pokok kitab oleh buat semua ***tu*** [itu] kayu getah kita potong kita cat ***balik*** [semula] _ _ kita guna semula material orang panggil apa gunakan _ ***glass*** [kaca] kita boleh buat semua tu [itu] _ tak ada masalah ikat-ikat kayu kita boleh cat ***balik*** [semula] ada boleh buat ada benda-benda itu nak bagi orang ***tengok*** [lihat] kan.

TAMAT BAHAGIAN 6

MF **: Dengan ini tamatlah temubual bersama dengan tuan yang lebih dikenali dengan CikDin. Jadi kami disini, saya Misbahulfalah dan juga Adyputra Syah Iyman rakan saya ingin berterima kasih kerana CikDin sudi meluangkan masa dengan kami dan satu lagi kami ingin meminta izin ataupun kebenaran untuk ambil gambar dan juga untuk berkongsi perbualan Cikdin Bersama kami dan mungkin antara gambar-gambar buku komik ini dengan pihak UiTM. Terima Kasih sekali lagi.**

Sesi temubual bersama Encik Mohd Zainudin bin Ismail telah tamat.

LAMPIRAN

LOG WAWANCARA

Adyputra Syah Iyman Bin Roslan dan Misbahulfalah Bin Harun menemubual Encik Zainudin Ismail, yang dilahirkan pada 1974, di Alor Setar. Temubual dijalankan di rumah beliau di Kampung Telok Kandeh, Alor Setar, mengenai pengalaman beliau sebagai seorang penggiat seni lukisan komik dan batik pada tahun 1993 hingga sekarang.

MASA	SUBJEK	NAMA/TEMPAT/RUJUKAN
BAHAGIAN 1: LATAR BELAKANG TOKOH		
0.45	Sesi pengenalan diri Encik Zainudin Bin Ismail	▪ Mohd Zainudin Bin Ismail ▪ Nama gelaran sebagai Cekeding
1.15	Menceritakan tentang kelahirannya	▪ Lahir pada tahun 1974 ▪ Dilahirkan di Kampung Telok Kandeh, Alor Setar, Kedah
1.41	Tempat menetap beliau	▪ Menetap di Kampung Telok Kandeh, Alor Setar, Kedah
1.50	Menceritakan tentang perkahwinan beliau	▪ Sudah mendirikan rumah tangga dan mempunyai tiga cahaya mata ▪ Anak bongsu daripada enam adik-beradik

		▪ Anak sulung berumur 23 tahun, kedua 18 tahun dan ketiga berumur 10 tahun
2.40	Hobi Encik Zainudin	▪ Hobi membina dan mengembalikan nostalgia 70an dan 80an
BAHAGIAN 2: LATAR BELAKANG PENDIDIKAN		
3.16	Menceritakan tentang Pendidikan beliau	▪ Bersekolah rendah di Sekolah Kebangsaan Alor Mengkudu ▪ Bersekolah menengah di Sekolah Menengah Tajar
5.01	Menceritakan tentang menyertai kursus batik	▪ Kursus di Kraftangan Malaysia
BAHAGIAN 3: SEJARAH DAN PENGALAMAN		
5.20	Permulaan beliau menyertai kursus batik	▪ Bermula pada tahun 1993 ▪ Belajar tentang melukis corak lukisan batik
7.06	Lokasi kursus batik	▪ Kraftangan Hutan Kampung, Kedah
7.20	Momen-momen menyertai kursus batik	▪ Pernah didenda

		▪ Mempunyai ramai kenalan dan menimba ilmu-ilmu batik
8.46	Suasana pembelajaran ditempat tersebut	▪ Mempunyai banyak kemudahan
10.24	Kenangan pahit manis beliau belajar disitu	▪ Didenda oleh guru ▪ Dapat memberi pengajaran dan ilmu yang berguna
11.00	Pendapat orang sekeliling tentang bakat yang diperolehi beliau	▪ Memberi sokongan dan galakkan
12.20	Penghargaan yang beliau pernah perolehi sepanjang kursus tersebut	▪ Mendapat tempat ketiga dalam anugerah pelatih cemerlang
12.54	Pengajaran yang beliau peroleh	▪ Pengajaran supaya sentiasa mengambil peluang yang ada untuk menimba ilmu pengetahuan
13.43	Menceritakan tentang tenaga pengajar yang pernah mengajar beliau	▪ Cikgu Shahdan, Cikgu Zaki, Cikgu Idris dan Puan Norizan yang banyak memberi ilmu

		dan idea yang berguna buat beliau
14.40	Kepuasan yang beliau dapat setelah menyertai kursus tersebut	▪ Menceritakan tentang kepuasan dan ilmu diperolehi beliau
BAHAGIAN 4: PENGALAMAN KERJAYA DALAM BIDANG BATIK		
15.20	Menceritakan pekerjaan setelah habis menyertai kursus tersebut	▪ Bekerja di syarikat Batik Kedah di Pokok Sena ▪ Bertukar ke syarikat Penn Batik di Sungai Petani
16.57	Permulaan beliau bekerja di syarikat batik	▪ Berumur 20 tahun
17.38	Menceritakan sebab berhenti pekerjaan batik	▪ Memudaratkan diri beliau
19.10	Bayaran yang diperolehi beliau ketika membuat batik	▪ Mendapat bayaran sekitar Rm500
19.34	Menceritakan tentang pekerjaan lain setelah berhenti di syarikat tersebut	▪ Ditawarkan kerja sebagai Artis Pasaraya Peladang di bawah MADA
20.20	Menceritakan tentang kisah beliau bermulanya membuat batik	▪ Bermula dari sekolah pada tahun 1990

23.20	Sebab yang mendorong beliau untuk membuat batik	▪ Beliau berminat batik sejak dibangku sekolah
24.14	Menceritakan tentang bakat beliau	▪ Setelah beliau cuba melukis batik dan memberi nikmat kepada beliau
25.25	Menceritakan tentang kemahiran beliau membuat batik	▪ Lebih enam bulan untuk mahir dalam membuat batik ini
26.20	Rutin latihan beliau sebelum membuat batik	▪ Menambah ilmu dengan menyertai kursus-kursus di Malaysia ini
27.40	Persediaan diri beliau sebelum membuat batik	▪ Menyediakan perkakas yang perlu untuk membuat batik
29.35	Anugerah dan penghargaan yang pernah beliau perolehi sepanjang membuat batik	▪ Sijil-sijil yang dianugerahkan oleh Kraftangan Malaysia
BAHAGIAN 4.1: PENGALAMAN KERJAYA DALAM BIDANG KOMIK		
31.10	Menceritakan tentang beliau bermula melukis komik	▪ Bermula setelah membaca komik kartun ketika bersekolah rendah
32.06	Menceritakan bagaimana beliau boleh menceburi bidang pembuatan komik	▪ Cuba melukis dan cuba berkarya atas minat.

		▪ Belajar dengan seorang tok guru (Encik Hadi) ▪ Beliau cuba untuk belajar dan berkarya.
36.27	Menceritakan tentang kesedaran beliau dalam bakat melukis.	▪ Sedar masa tahun 2000 ▪ Atas minat.
37.00	Perasaan beliau ketika dalam bidang lukisan komik.	▪ Gembira
38.06	Masa yang diambil oleh beliau dalam pembuatan komik.	▪ Setahun
38.43	Menceritakan tentang rakan sekerja beliau	▪ Tidak mempunyai rakan sekerja Ketika bermula melukis komik
39.39	Tugasan beliau ketika bekerjaya dalam bidang seni.	▪ Perlu mempunyai idea ▪ Rajin membaca ▪ Kena pandai melukis
42.30	Menceritakan berapa lama beliau dalam bidang lukisan komik.	▪ Lebih kurang dari tahun 2000 hingga sekarang.
44.22	Beliau berkongsi tentang pembuatan komik pertama.	▪ Tahun 2020 ▪ Komik pertama (Din Budak Bendang)
45.15	Berapa banyak jualan komik beliau.	▪ Lebih kurang 2000 buah buku terjual

46.10	Cabaran beliau Ketika dalam pembuatan komik.	▪ Kena banyak bersabar
49.16	Menceritakan kenangan manis dan pahit dalam kerjaya lukisan komik.	▪ Banyak menerima kritikan dari pelukis-pelukis lain ▪ Mendapat anugerah pada tahun 2010
52.09	Beliau berkongsi tentang pengaruh kerjaya seni lukisan komik dalam hidup beliau.	▪ Membuat beliau bertambah kuat ▪ Mendapat bayaran ketika melukis komik
BAHAGIAN 5: SUMBANGAN		
54.20	Sumbangan beliau Ketika dalam kerjaya lukisan komik	▪ Sumbangan berbentuk pengajaran dan islamiah
56.50	Sumber inspirasi beliau dalam berkarya dalam lukisan komik.	▪ Inspirasi daripada pelukis Lat dan Don
59.20	Pandangan beliau dalam perkembangan lukisan komik dalam negara.	▪ Pandangan beliau masih banyak yang tidak menghargai pelukis komik

1.00.01	Kepercayaan beliau dalam sumbangan beliau dalam penyebaran lukisan komik	▪ Sumbangan dari segi pengajaran dan pembelajaran ▪ Mengingatkan tentang permainan tradisional
1.06.12	Apakah yang beliau dapat lakukan untuk menarik minat masyarakat untuk mengenali lukisan komik.	▪ Cuba mengeluarkan produk baharu ▪ Membuat poster-poster dan kad raya
1.09.50	Bagaimana cara beliau memberi inspirasi kepada orang yang ingin menjadi pelukis komik	▪ Menerapkan semangat melukis dengan melawat ke sekolah-sekolah ▪ Menjadi seorang contoh yang baik
1.12.20	Rancangan dan projek beliau pada masa akan datang dalam membawa peruabahan dalam industry lukisan komik	▪ Akan mengeluarkan lagi beberapa buah buku ▪ Menyelit moral-moral yang baik di dalam buku beliau
BAHAGIAN 5: SUMBANGAN		
1.21.40	Harapan beliau terhadap industri lukisan komik bagi masa hadapan.	▪ Berterusan dari generasi ke generasi

		▪ Menjadi lagenda ▪ Tidak mudah dilupa oleh masyarakat di Malaysia dan luar negara
1.27.12	Harapan beliau untuk sentiasa diingati.	▪ Hargai pengorbanan orang dahulu
1.28.25	Harapan beliau terhadap generasi yang berkecimpung dalam lukisan komik.	▪ Beliau berharap generasi-generasi akan datang tabah dan sabar

DIARI KAJIAN

MASA	TARIKH	PERKARA	TINDAKAN
8:00 AM	20 Mac 2023	Penerangan tentang kajian sejarah lisan oleh Puan Nurulannisa dan membentuk kumpulan yang terdiri daripada dua orang	Kumpulan telah ditubuhkan dan berbincang tentang tajuk kajian.
10:00 PM	22 Mac 2023	Proses menyediakan diari kajian dimulakan	Kumpulan telah mula membuat diari kajian setelah selesai memilih tajuk kajian
8:00 PM	23 Mac 2023	Memulakan pencarian mengenai tokoh seni	Encik Zainudin telah dipilih sebagai tokoh seni untuk menjayakan kajian
5:50 PM	1 April 2023	Menghubungi Encik Zainudin	Untuk mendapatkan persetujuan dan juga tarikh untuk ditemubual
2:00 PM	18 April 2023	Menghasilkan abstrak kajian	Abstrak berjaya disiapkan
10:00 AM	20 April 2023	Proses menghasilkan soalan temubual	Soalan temubual berjaya disiapkan
11:00 AM	7 Jun 2023	Mendapatkan bimbingan daripada Puan Nurulannisa mengenai soalan	Senarai soalan diluluskan oleh pensyarah Nurulannisa

10:30 AM	1 Julai 2023	Penyediaan peralatan untuk sesi temubual	Penggunaan dua buah telefon dan sebuah tablet untuk membuat rakaman
11:00 AM	1 Julai 2023	Sesi temubual dijalankan	Temubual bersama tokoh dijalankan dikediaman beliau di Kampung Telok Kandeh, Alor Setar Kedah
2:00 PM	1 Julai 2023	Sesi temubual selesai	Kami berterima kasih kepada tokoh kerana sudi bekerjasama untuk menjayakan kajian ini
4:00 PM	1 Julai 2023	Menyemak semula rakaman yang telah dibuat	Berpuas hati dengan hasil rakaman
12:00 PM	2 Julai 2023	Proses penghasilan transkrip bermula secara berperingkat	Proses ini dijalankan secara berkala
1:00 PM	5 Julai 2023	Proses menghasilkan log temubual dijalankan	Proses ini menggunkan laptop dan aplikasi musik dan video untuk mendapatkan kejelasan semasa menyiapkan log temubual
11:00 PM	7 Julai 2023	Transkrip siap dihasilkan	Transkrip berjaya dihasilkan dengan tanda baca yang betul

SENARAI SOALAN

SOALAN TEMUBUAL BERSAMA ENCIK ZAINUDIN ATAU CEKEDING

BAHAGIAN 1: LATAR BELAKANG TOKOH

1. Apakah nama penuh tuan?
2. Apakah nama gelaran yang diberikan kepada tuan?
3. Bilakah tuan dilahirkan?
4. Dimanakah tuan dilahirkan?
5. Dimanakah tempat menetap tuan sekarang?
6. Adakah tuan sudah berkahwin?
7. Berapakah bilangan anak tuan?
8. Adakah tuan mempunyai adik beradik lain?
9. Berapakah bilangan anak tuan?
10. Apakah hobi tuan diluar kerjaya tuan yang sekarang?

BAHAGIAN 2: LATAR BELAKANG PENDIDIKAN TOKOH

11. Dimanakah tuan memulakan persekolahan rendah?
12. Bolehkah tuan bagitahu pada tahun berapakah tuan mula bersekolah?
13. Dimanakah tuan belajar ketika sekolah menengah?
14. Adakah tuan aktif menyertai sukan ataupun kelab di sekolah?
15. Adakah tuan melanjutkan pelajaran ke peringkat tinggi?
16. Apakah kursus-kursus professional lain yang pernah diikuti?

BAHAGIAN 3: SEJARAH DAN PENGALAMAN

17. Bolehkan tuan ceritakan serba sedikit tentang peringkat pengajian tuan dan pada tahun berapakah pengajian tersebut mula?
18. Apa yang menarik minat tuan untuk belajar disitu?
19. Dimanakah lokasi terletakknya program tersebut?
20. Apakah momen-momen yang tidak dapat dilupakan semasa melaksanakan program tersebut?

21. Pada ketika itu, bolehkah tuan berkongsi tentang suasana pembelajaran seperti struktur bangunan yang disediakan dan kemudahan yang diperoleh kepada tuan?

22. Apakah kenangan pahit manis semasa tuan belajar disitu?
23. Semasa tuan menerima tawaran untuk belajar, apakah pandangan dan pendapat ahli-ahli keluarga tuan?

24. Adakah tuan mendapat sepenuhnya sokongan dari sahabat-sahabat tuan?

25. Adakah tuan membuat kerja sambilan sepanjang belajar di universiti?

26. Pernahkah tuan mendapat apa-apa anugerah sepanjang membuat kursus tersebut?

27. Apakah pengajaran yang bermakna bagi tuan sepanjang pembelajaran disitu?

28. Siapakah tenaga pengajar di tempat tersebut?

29. Adakah tuan berpuas hati Ketika belajar disitu?

BAHAGIAN 4: PENGALAMAN KERJAYA DALAM BIDANG BATIK

30. Apakah kerjaya tuan selepas tamat pengajian?

31. Berapakah umur tuan ketika itu?

32. Berapakah bayaran yang diberikan kepada tuan ketika itu?

33. Berapa lamakah tuan di dalam kerjaya tersebut?

34. Boleh berikan sebab mengapa tuan memilih untuk tidak meneruskan kerjaya itu?

35. Setelah berhenti pekerjaan tersebut, adakah tuan ada melakuan lain-lain pekerjaan sebelum menceburi bidang Lukisan batik dan pembuatan komik?

36. Bolehkah tuan menceritakan bagaimana bermulanya kisah tuan didalam bidang lukisan batik?

37. Pada tahun berapakah tuan mula menceburkan diri dalam industri seni lukisan batik?

38. Bagaimanakah penerimaan orang terdekat atau keluarga Ketika tuan menceburi bidang lukisan batik?

39. Apakah yang mendorong tuan melibatkan diri dalam seni lukisan batik. Adakah diatas dasar minat atau sebaliknya?

40. Siapakah yang mendorong tuan untuk terus berusaha di dalam bidang batik ini?

41. Sejak bilakah tuan sedar bahawa tuan mempunyai bakat didalam bidang ini?

42. Apakah perasaan tuan Ketika dapat menempatkan diri dalam bidang ini?

43. Berapa lamakah tuan mengambil masa untuk mahir dalam bidang ini?

44. Adakah tuan mempunyai rutin Latihan untuk memantapkan lagi kemahiran tuan didalam bidang ini?

45. Apakah persediaan diri tuan sebelum memulakan lukisan batik?

46. Apakah anugerah yang pernah tuan terima Ketika bekerjaya dalam lukisan batik?

BAHAGIAN 4.1: PENGALAMAN KERJAYA DALAM BIDANG KOMIK

47. Bolehkah Tuan kongsikan sedikit, bilakah Tuan menceburi bidang lukisan atau pembuat komik?
48. Bagaimana Tuan boleh menceburi bidang pembuatan komik?
49. Sejak bilakah tuan sedar bahawa tuan mempunyai bakat didalam bidang ini?
50. Apakah perasaan tuan Ketika dapat menempatkan diri dalam bidang ini?
51. Berapa lamakah tuan mengambil masa untuk mahir dalam pembuatan komik?
52. Adakah tuan mempunyai rakan sekerja?
53. Bagaimanakah tuan membahagikan masa untuk bersama keluarga dan kerjaya?
54. Apakah tugas yang perlu dilakukan ketika tuan berkerjaya dalam pembuatan komik?
55. Berapa lamakah tuan di dalam kerjaya tersebut?
56. Bilakah pembuatan komik pertama tuan?
57. Apakah perasaan tuan Ketika pertama kali membuat komik?
58. Sudah berapa banyak jualan komik tuan?
59. Apakah cabaran tuan sepanjang bekerja di bidang tersebut?

60. Apakah kenangan manis tuan dan pengalaman pahit tuan sepanjang bekerja di bidang ini?

61. Bagaimanakah industri Lukisan batik dan pembuatan komik mengubah atau mempengaruhi kehidupan tuan?

BAHAGIAN 5: SUMBANGAN

62. Apakah sumbangan tuan Ketika dalam lukisan komik?

63. Apakah inspirasi tuan dalam mencipta seni lukisan?

64. Apa pandangan tuan mengenai perkembangan Lukisan komik dalam negara kita?

65. Bagaimana Tuan percaya karya Tuan telah menyumbang kepada pemeliharaan dan penyebaran warisan seni lukis?

66. Dengan pengalaman yang ada dalam Lukisan komik, apa yang dapat dilakukan oleh tuan untuk menarik minat masyarakat untuk mengenali Lukisan komik?

67. Bagaimana tuan dapat memberi inspirasi kepada orang lain yang ingin mengejar kerjaya Lukisan komik?

68. Apa rancangan dan projek yang tuan ada pada masa akan datang untuk membawa perubahan dalam industri lukisan komik?

BAHAGIAN 6: HARAPAN

69. Apakah harapan tuan terhadap industri lukisan komik untuk masa yang akan datang?

70. Bagaimanakah tuan berharap untuk sentiasa diingati?

71. Apakah harapan tuan terhadap generasi yang berkecimpung dalam lukisan komik?

SURAT PERJANJIAN

UNIVERSITI TEKNOLOGI MARA

PERJANJIAN MENGENAI PROJEK SEJARAH LISAN

Saya MOHD ZAIMUDIN ISMAIL K/P: .... pada .... dengan ini bersetuju dengan syarat syarat temubual yang telah diadakan di antara saya dengan Universiti Teknologi MARA. Syarat syarat tersebut adalah seperti berikut

1. Rakaman hasil temubual ini adalah bertujuan untuk kegunaan pengajaran, penyelidikan dan penerbitan tanpa melibatkan bayaran/ tuntutan dan mana-mana pihak. Walaubagaimanapun bagi tujuan selain daripada yang tersebut, persetujuan daripada tokoh perlu diperolehi.
2. Rakaman hasil temubual yang tersebut di atas adalah diserahkan dan menjadi hak milik sepenuhnya Universiti Teknologi MARA untuk penyimpanan kekal dan boleh mengambil apa apa tindakan yang difikirkan perlu bagi memelihara rakaman dan transkrip ini.
3. Pihak Pengajian Sains Maklumat, Universiti Teknologi MARA boleh membuat transkrip rakaman dan transkrip transkrip ini perlu/tidak perlu disemak oleh tokoh (interviewee)
4. Rakaman dan transkrip ini akan dibuka kepada semua penyelidik sama ada dari Malaysia atau luar negara yang bertujuan membuat penyelidikan yang sah dengan syarat: -
   a. Apabila petikan diambil dari rakaman/transkrip ini untuk digunakan di dalam penerbitan, tesis dll., sumbernya (tokoh) hendaklah diakui oleh penyelidik penyelidik

....

(Nama tokoh Mohd Zaimudin)
Tarikh: 1/7/2023

(Nama Pensyarah: Nurulannisa Binti Abdullah)
b.p. Penolong Naib Canselor
Pengajian Sains Maklumat
Kolej Pengajian Pengkomputeran, Informatik dan Media
Universiti Teknologi MARA (UiTM)

GAMBAR

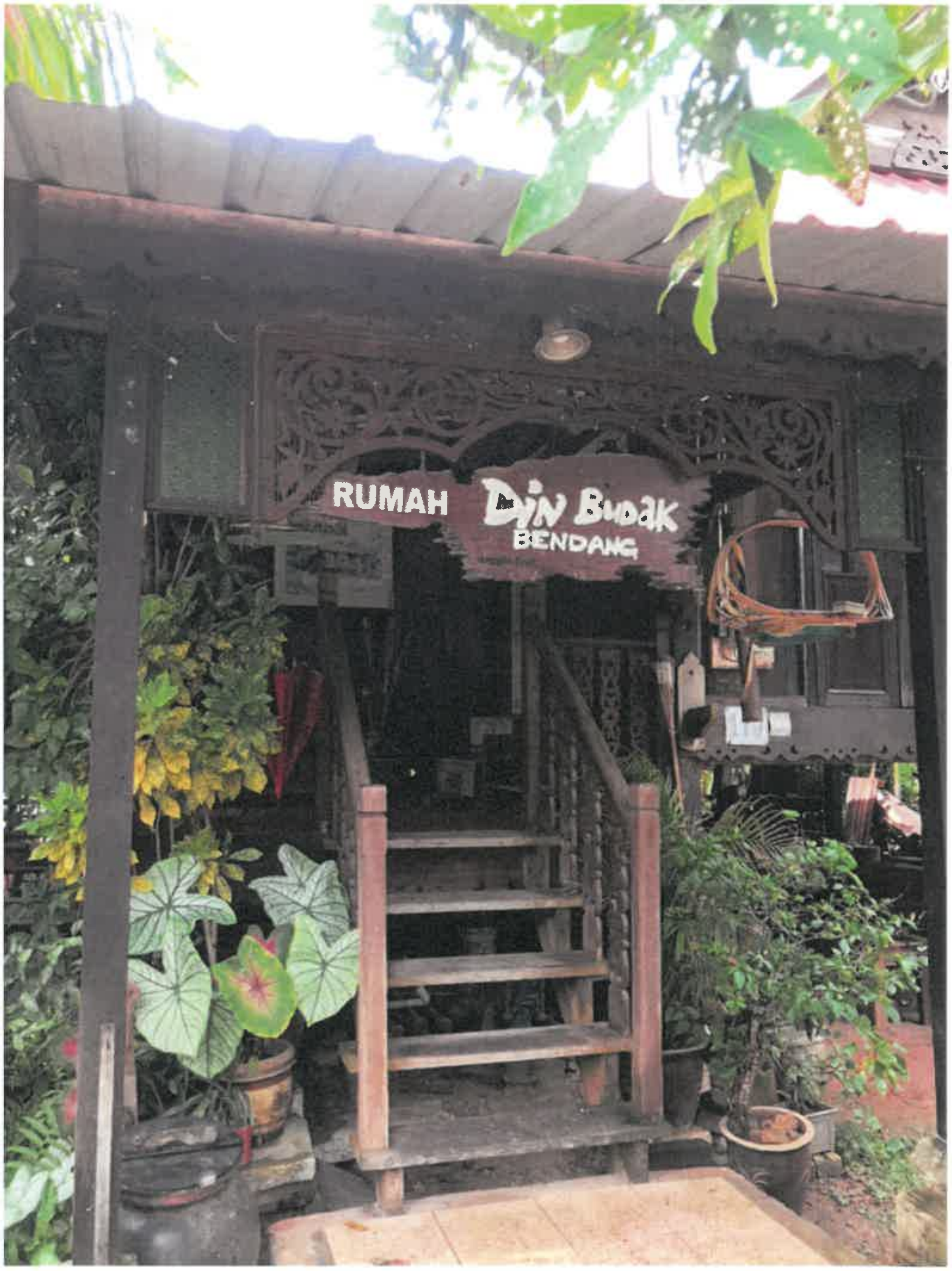

Gambar 1: Rumah kediaman Encik Zainudin

Gambar 2: Kawasan rumah kediaman Encik Zainudin

Gambar 3: Encik Zainudin menunjukkan koleksi permainan zaman kanak-kanaknya

Gambar 4: Komik pertama yang dihasilkan oleh Encik Zainudin atau Cekeding berkisahkan tentang dirinya

Gambar 5: Koleksi hasil pencapaian bel dalam melukis komik

Gambar 6: Antara lukisan-lukisan komik yang dihasilkan oleh Encik Zainudin atau Cekeding.

INDEKS

A

Alor Setar 2,5,18,19,42,51

B

Bangunan 8,55

Belajar 4,5,7,8,9,10,12,15,20,25,26,29,30,43,44,47,48,54,55

Batik 2,5,6,7,8,10,12,13,14,15,16,17,18,27,,42,43,44,45,46,55,56,,58

C

Cik Din 2, 20, 21,24,27,29,31,35,36,37,38

Cikgu 8,9,10,11,15,18,44

K

Kraftangan 7,13,15,18,31,43,46

Kerjaya 12,13,18,19,22,23,33,34,45,46,47,,48,53,55,56,57,58

Karya 18,19,20,21,22,23,24,25,26,27,28,30,32,46,47,48,58

Komik 2,3,19,20,21,22,24,25,26,27,28,29,32,33,34,37,39,42,46,47,48,49,56,57,58,59,64,65,66

M

MARA 8,32,37,38

P

Pendidikan 5, 29,43,54

Pengalaman 2,7,8,12,19,25,26,32,34,42,43

S

Sukan 5,8,54

Sekolah 5,7,8,9,14,15,18,19,26,29,33,37,43

T

Tokoh 2,42, 50, 51, 53, 54,